

Maka Bingi Dook Mata Yo Maka Iwode I

*Yowan Ikarata Dada Pang Yesu
(Matiu 3:1-12; Luka 3:1-18; Yowan 1:19-28)*

¹ Bingi dook mata ke Maro Natunu yo Yesu Kirisi i, in imadit nen.

² Mukot yege ni nga, ngan Maro koonoo yo Esai in iwodo betanga ke Maro yo iwete ngan nen.

“Kapalongo! Ole awanga tool atu ke bet imugu a ikaua bingi yong.

Inbe ye in la bet ikarata dada pong i.✧

³ Ole kalongo tool atu kalngana ye ni soorookoonoo, in iwete le koonoo maimai nen,

‘Kakarata dada pang Tool Mai,
inbe kayeii le dundungana panga bet ipa ye.’ ”✧

⁴ Ngan rai alunu iman a ila, motong la betanga tina ngan kanono pombe ye kene yo Yowan pombe ye ni soorookoonoo a irriu di tooltool ye i. Ye in iwetewete pang di tooltool bet tiportak lodi ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga, inbe irriu di a bet nen ngan Maro igiri sennene kidi.

⁵ Ngan le di tooltool ke tana mai Yudia le imot, inbe ke Yerusalem alunu kaiye la tidu pang ye, a du titulu lodi panga ye sennene kidi, inbe irriu di ye ran Yodan nga.

✧ **1:2** Malaka (Malakai) 3:1 ✧ **1:3** Esai (Aisaia) 40:3

⁶ Ngan Yowan tani in sousoungu ki yo isousou ye nga, ngan tika-rata ye asara yo ene kamel in bulbulini, inbe iwittoo galini ye bittoongoo yo tika-rata ye asara kulini i. Inbe ikan sis, inbe iyin bagil surunu.

⁷ Inbe ye in iwetewete pang di tooltool tina nen, “Tool yo bet ole ipa mur yau a isi i, in gurana ki mai san le illosau. Ngan nen le akamatau ben au i tool dook mata ke bet aloni ben poranga ki a atur du aruku ooroo ye loningi ke kene tiap.

⁸ Au i arriu ang ye ran leu, bong ye in ole irriu ang ye Maro Amunu Silene.”

Yowan Irriui Yesu

(Matiu 3:13–4:11; Luka 3:21-22; 4:1-13)

⁹ Ye kene yo Yowan iyei urata ki ye in nga, ngan Yesu ipa ke malala Nasaret yo iken ye tana mai Galili in a isi pang ye Yowan le si irriuu ye ran Yodan.

¹⁰ Le nga bet Yesu imadit ke ran lono a ise pang ete nga, ngan pattu leu be ikamata malala ke Maro koon panganga, inbe ikamata Maro Amunu Silene iro a isi pang ye ben man utu.

¹¹ Inbe tool atu kalngana iwetewete ye malala ke Maro a isi nen. Iyei ne, “Ong in au Natuk. Au i lok pong mai san, inbe lok ponana yong.”

¹² Yesu ilongo betanga tina a imot, motong la palbe leu be Maro Amunu Silene iwanga bet ipa le la pombe ye ni soorookoonoo atu.

¹³ Ila le la iye di asara gok leu tinepe ye ni tani ye ke sangaul pai, inbe ye kene tani in Satan iman itoua. Bong di bangabangana ke Maro tisi matadi so a tiloni.

*Yesu Di Galiunu Yo Ikiu Di Mugu Nga
(Matiu 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)*

¹⁴ Ye kene yo titara Yowan lo rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono ye in nga, motong la Yesu ipa le la pombe ye tana mai Galili a iwetewete bingi dook mata ke Maro nga.

¹⁵ Ngan le iwete pang di tooltool nen, “Lal ke Maro tani in pombe oo. Le mooloo tiap, inbe dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana. Ngan nanga, kaportak lomu ye sennene kiang yo kayei nga, inbe katara lomu medana ye bingi dook mata ke Maro.”

¹⁶ Motong la ye kene atu, ngan Yesu ipelele ran koonoo Galili a ila, ngan ikamata Simon iye taini Antares yo tikatte pu kidi du ran lono a bet tikap i ye, yesoo yeru ngan tiyei urata ye kaungu i bet tiyawar a tikap pat ye.

¹⁷ Le nga iwete pang di nen, “Suru nga, kaman kattoo au. Ang ngan di tooltool ke kaungu i, bong ole apatomonai ang ye urata ke kaungu di tooltool.”

¹⁸ Tilongo tina yo Yesu iwete nen nga, le nga palbe leu be yeru tigege pu kidi sila ikino, inbe titoo a tiye tila.

¹⁹ Motong la bet ipa kasin mulu a ila, ngan ikamata Sebedi di natunu ru nga, Yemis iye taini Yowan yo tidau ye ookoo kidi inbe tika rata pu kidi nga.

²⁰ Le nga ye kene yo ikamata di ye in nga, ngan palbe leu be iman tina le koonoo pang di yeru. Motong la yeru tigege tamadi Sebedi iye di tooltool yo tikap di ye urata nga, ngan sila tinepe ookoo pono, inbe titoo Yesu a tila.

*Yesu Inganga So Sidi Ye Tool Atu
(Luka 4:31-37)*

²¹ Yesu iye di galiunu tipa le la pombe malala mai Kapenam. Inbe ye kene yo lal kidi Yuda ke sungunu in pombe nga, ngan Yesu ole ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono a lo ipatomonai di tooltool.

²² Ngan le di tooltool tina yo tilongo patomonaingi ki nga, ngan titakrai ye patomonaingi ki, yesoo patomonaingi ki dawa ben di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan tiap, bong patomonaingi ki ipa ye gurana ke Maro.

²³ Di ngan lodi kaua urata nen go, inbe mooloo tiap bet tool atu yo so sidi idiwidiwoo a inepe rumu tani kidi Yuda ke gaongo in lono i, in koonoo katkat pang Yesu. Iyei ne,

²⁴ “Yesu ke Nasaret, ngan soo so bet kuyeei pam i? Nga kuman bet man kugarungam, too? Au i lok galanga yong oo, ong in tool tani yo Maro ipootoo panga ye taunu i.”

²⁵ Bong Yesu iwete le koon mede ye betanga a ilele so sidi tani. Iyei ne, “Ai, kuwetewete dookoot! Kupas ye tool in a kusi tana!”

²⁶ Motong la so sidi tani in itaktaka tool tani a ikatte du tana, inbe isulu katkat a igege a ikoo.

²⁷ Le nga di tooltool le imot yo tikamata so tina nga, ngan titakrai, inbe tiwete pang di diedi nen, “Ona tiap! I soo so nen i? I patomonaingi paunu, inbe ipa ye gurana mai san, le ipas le iwete leu inbe di so sidi tilongo betanga ki a titoo.”

²⁸ Motong la palbe leu be bingi ke Yesu idada le ingaua tana mai yo Galili in le imot.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Le Matamatenge Kidi Imot

(Matiu 8:14-17; Luka 4:38-41)

²⁹ Yesu iye di galiunu kapala tigege rumu kidi Yuda ke gaongo in a tisi tana, motong la tiye Yemis ye Yowan tipa pang ye rumu ke Simon iye Antares a tila.

³⁰ Tila, ngan Simon roonoo garup in matamatenge ikauu le tinin ges a ikenen moi pono ki. Ngan tiwete pang Yesu ye.

³¹ Le nga Yesu ipa so a ilo ye le lo itoko bene, inbe iloni a ipamaditi. Ngan le matamatenge tani in ikoo ye, inbe imadit a ikarata kaningi pang di bet tikan.

³² Ye kene tani in rrai le nga ke idu, motong la di tooltool tiyau di tooltool le imot yo matamatenge ikap di, inbe so sidi idiwidiwi di nga, ngan a timan pang ye Yesu.

³³ Ngan le di tooltool alunu kaiye ke malala Kapenam la timan tigaua damadama ke rumu tani nga.

³⁴ Motong la Yesu ikarata di tooltool alunu yo matamatenge matana matana ikap di nga, inbe inganga di so sidi alunu ye di tooltool lapau. Ngan di so sidi tina ngan lodi galanga ye ben ye in sei nga, bong ilele di le ke bet tiwetewete tiap.

Yesu Iwetewete Bingi Dook Mata Galili

(Luka 4:42-44)

³⁵ Tiken bong le du muntu bongmai koot todotodo go, inbe Yesu imadit tina le igege rumu yo tiken ye i, inbe ila pang ye ni yo taukan tooltool i, bet la yetaleu inepe inbe ipatarau.

³⁶ Motong la Simon iye di diene timadit a tila bet la tisere,

³⁷ le nga ye kene yo tipusye ye in nga, ngan le tiwete panga nen, “Ai, di tooltool malala mai la tiserong ngo.”

³⁸ Bong ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Nga ole tapa a tadik mulu pang ye malala kapala yo iken potai pang ye ni nga, a bet nen ngan awetewete bingi dook mata pang di tooltool ki lapau. Yesoo, ye punu naii la Maro iwangau a asi ye i.”

³⁹ Ngan nen le Yesu imadit tina le ipa a ila ye malala le imot yo iken ye tana mai Galili nga, inbe ilo rumu kidi Yuda ke gaongo ngan lono lo iwetewete bingi dook mata ke Maro pang di tooltool, inbe inganga di so sidi ye di.

*Yesu Ikarata Tool Yo Botoboto Medana Ikani I
(Matiu 8:1-4; Luka 5:12-16)*

⁴⁰ Tool atu yo botoboto medana ikani i, in iman pang ye Yesu man igun turunu du kene punu, inbe imangmang ye a iwete panga. Iyei ne, “Ai, kumata bet lom nen nga, ngan kuyei au le tinik igalanga mulu.”

⁴¹ Le nga Yesu lono panga, motong la isulmaia bene la itoko tool tani, inbe iwete panga nen, “Dook mata, au i lok nen, le ole tinim igalanga mulu.”

⁴² Ngan le pattu leu be botoboto medana tani in igege, inbe tinini igalanga dook mata.

⁴³ Motong la bet iwanga tool tani in a ila nga, ngan le iwete betanga medana panga nen,

⁴⁴ “Ken kula ngan kugasa pang di tooltool ye so tani yo ayeii yong i, in be. Bong kupa so le la ong

taum kupitnai ong pang tool ke paroranga so pang Maro in mugu. Lo ngan bet kuyei paroranga ye so pang Maro ye yo tinim igalanga mulu, dawa ben tina yo wer ke Mose iwete nga, a bet nen ngan di tooltool lodi galanga ye yo tinim igalanga koot nga.”

⁴⁵ Bong ngan tool tani in ila le la ikaua bingi ye so yo pombe pang ye nga. Ngan ye punu in la le Yesu ke bet ipa lo ipapos matana mulu ye tiap i, le inepe diki ye ni yo taukan tooltool i. Bong ngan di tooltool ke ni mai i le imot tipa a timan pang ye.

2

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Kene Ikap Rama I (Matiu 9:1-8; Luka 5:17-26)

¹ Yesu inepe a ke kapala iman a ila, motong la imulu pang malala Kapenam. Ngan nen le di tooltool tilongo bingi ki yo imulu a man inepe rumu nga.

² Le nga di tooltool alunu kaiye tilo tigaua ye rumu tani yo inepe ye i, in le ipon le man itaua dada le manga sa mulu yo bet di tooltool tipa ke diki a tilo, ngan siap. Inbe iwetewete betanga ke Maro pang di.

³ Inbe di tooltool kapala yo timan pang ye nga, ngan pai kidi ngan titokotoko tool atu yo ikap rama in a timan pang ye Yesu.

⁴ Bong ngan ni manga pa yo bet tikaua tool tani a tilo pang ye, ngan siap, yesoo di tooltool alunu kaiye san. Ngan nen le tikauu a tilo rumu pono ke ete, motong la tisaua ni gimono atu le itarye ni yo Yesu inepe ye i, inbe tipadua le ipa ye moi ki a idu pang ye.

⁵ Ye kene tani in Yesu ikamata ben di tooltool tina ngan titara lodi medana panga moolmool nga, le tina iwete pang tool tani yo ikap rama in nen. Iyei ne, “Natuk, sennene kiong ngan agir oo.”

⁶ Ngan di pannoongoo ke wer ke Maro ngan pattu tiwurur a tilongo betanga yo Yesu iwete nen nga, le nga di tapdi lodi kaua urata nen,

⁷ “Ona tiap, nga gelei a tool i iwete nen nga? Nga o bet ikaua Maro nene, too? Tool sa yo bet igiri sennene kidi tooltool ngan tiap, bong Maro yetaleu.”

⁸ Le tina pattu leu be Yesu lon galanga ye di ye yo lodi kaua urata nen nga, le nga itor di nen, “Nga gelei bet lomu kaua urata nen nga?”

⁹ Soo betanga imarra bet aweta pang tool kap rama tani i? Bet awete panga nen, ‘Sennene kiong ngan agir oo,’ too bet awete panga nen, ‘Kumadit, a kouo moi kiong a kupa?’

¹⁰ Bong au i lok bet ayei nen, a bet nen ngan ole lomu galanga bet Tool Moolmool ke Maro in gurana ki mai ye tana i, ke bet igiri sennene kidi tooltool.” Motong la Yesu iwete pang tool yo ikap rama in nen,

¹¹ “Ai, awete pong, kumadit a kouo moi kiong a kula pang rumu kiong.”

¹² Motong la di tooltool le imot matadi ikenen ye, inbe imadit tina le ikaua moi ki a ipa a ila. Ngan nen le di tooltool tina yo tikamata nga, ngan titakrai a tiyitmaka Maro ene. Tiyei ne, “Mugu ngan amkamata so sa yo nen, ngan tiap!”

*Yesu Koonoo Pang Liwi
(Matiu 9:9-13; Luka 5:27-32)*

¹³ Motong la igege malala tani, inbe ipa mulu a idu pang ye ran ke Galili. Idu, ngan di tooltool alunu kaiye la timan pang ye man tiye tipa, inbe ipatomonai di nga.

¹⁴ Le nga ipa a ila ngan ikamata Alpias natunu yo Liwi i, in iwurur rumu ke sodaningsi pat in lono. Motong la Yesu iwete panga nen, “Ai, kuman kutoo au.” Le nga Liwi imadit tina le itoo a yeru tila.

¹⁵ Motong la tinepe a kene san in Yesu iye di galiunu tinepe rumu ke Liwi a tiye tikan so. Ngan di tooltool alunu ke sodaningsi pat, inbe alunu ke geingsi sennene nga, ngan di lapau tilo a tiye Yesu tikan so, yesoo di tooltool yo ben di nga, ngan titoo Yesu a tiye tipa.

¹⁶ Le nga ye kene tani in di pannoongoo ke wer ke Maro pattu yo di Paresi nga, ngan tikamata Yesu iye di tooltool ke geingsi sennene, inbe di tooltool ke sodaningsi pat tigaua a tikan so nga. Motong la titor di galiunu nen, “Ai, nga gelei bet iye di tooltool ke sodaningsi pat, inbe di tooltool ke geingsi sennene tigaua a tikan so nga?”

¹⁷ Ngan Yesu talngana katbe tina yo tiwete nen nga, le nga iwete pang di nen, “Di tooltool yo tinidi dook mata nga, ngan tool ke bar ke bet ipa pang ye di tiap, bong di tooltool la matamatenge ikap di nga. Ngan nanga, au i asi nga bet si akiu di tooltool yo noonoodi nga tiap, bong di tooltool yo ke sennene nga.”

*Titoro Yesu Ye Dada Ke Sapanga Ye Kaningsi
(Matiu 9:14-17; Luka 5:33-39)*

¹⁸ Ye kene kapala ngan Yowan yo irriu di tooltool i, in di galiunu, inbe di Paresi ngan tisapa ye kaningi so. Le nga di tooltool pattu timan ye Yesu man titoru. Tiyei ne, “Yowan di galiunu, inbe di Paresi galiudi nga tisapa ye kaningi so, e nga gelei bet di galium nga tisapa ye kaningi so tiap nga?”

¹⁹ Motong la Yesu iraua torungu kidi nen, “Kumata tamoto atu yo bet ikere i, in ikiu di tooltool ki bet man tiye tinepe ye kerenge ki nga, ngan gelei, ole tisapa ye kaningi, too tiap? Tiap yege! Ye kene yo tiye tinepe ye in nga, ngan o ke bet tiyeie so sa yo nen, ngan tiap.

²⁰ Bong pang dama ni ngan ole di tooltool tikaua tool tani yo bet ikere in le igege di tooltool ki nga, ngan la bet ye kene tani ngan ole tisapa ye kaningi nga.”

Dada Gurunu Inbe Dada Paunu Ngan Gaongo Tiap

²¹ Motong la Yesu iseke betanga ki mulu nen. Iyei ne, “Tool sa ke bet ikaua mala timunu yo paunu i a idede sousoungu ki yo gurunu in gimono ye tiap. Kumata bet iyei nen le bet ingasi nga, ngan mala timunu tani yo paunu i, in ole irauwat le isarraka sousoungu ki le dook tiap.

²² Inbe tool sa ke bet ipaling ooroo wain surunu yo paunu ngan ilo ye dap gurunu yo tikaata ye asara kulini, in tiap. Kumata le bet iyei nen, inbe ooroo surunu tina ngan isung nga, ngan ole ipirpala dap tani a imatiti du tana, le dap pa ye wain tina ngan ole dook tiap. Bong tiap, ole ipaling ooroo wain surunu yo paunu ngan ilo ye dap paunu yo tikaata ye asara kulini i.”

Yesu In Iyei Tool Mai Pang Lal Kidi Yuda Ke Sungunu Lapau

(Matiu 12:1-8; Luka 6:1-5)

²³ Ye lal kidi Yuda ke sungunu atu in ngan Yesu iye di galiunu tipa ye dada yo ipa kumu lono ke dingding i. Le nga ye kene yo titoo dada tani a tila nga, ngan di galiunu tikap dingding tina ngan puana pattu a bet tikan.

²⁴ Bong ngan di Paresi pattu tikamata di, le nga tiwete pang Yesu nen, “Ai, kumata! Nga gelei a di galium ngo tiyei dada yo wer kiam Yuda igunkalam bet amyei ye lal ke sungunu tiap nga?”

²⁵⁻²⁶ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ang nga kakinkata rau yo igasa so yo Dawiti iyeii ye kene yo Abiata iyei tool kuto mai ke paroranga so pang Maro ye, in pitiap, too? Ye kene tani ngan iye di tooltool ki pitolo di le tisere so yo bet tikani i. Motong la idewe a ilo rumu ke Maro lono, lo ikap porong yo tiyei paroranga ye nga. Ngan porong tina, ngan di tooltool ke paroranga so leu la bet tikan nga, bong di tooltool sorok, ngan tiap. Bong Dawiti ikap porong tina a ikan, inbe ikap pang di tooltool ki a tikan lapau.”

²⁷ Motong la Yesu iwete porai betanga ki nen, “Maro itara lal kidi Yuda ke sungunu pang di tooltool, bong itar di tooltool pang lal kidi Yuda ke sungunu tiap.

²⁸ Ngan nen le Tool Moolmool ke Maro, in ye la iyei Tool Mai pang lal kidi Yuda ke sungunu i, in lapau.”

3

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Bene Ikap Rama I,

*In Ye Lal Kidi Yuda Ke Sungunu
(Matiu 12:9-14; Luka 6:6-11)*

¹ Tinepe le lal kidi Yuda ke sungunu san mulu pombe, motong la Yesu imulu a ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, ngan tool atu yo bene ikap rama i, in inepe.

² Inbe di tooltool kapala yo tiye tinepe nga, ngan tisere dada yo bet tikaua Yesu pang ye di kuto maimai ke karatanga betanga a tiweteweta ye urata ki yo iyei nga. Le nga matadi kenen ye bet tikamata, ole ikarata tool tani yo ikap rama in ye lal kidi Yuda ke sungunu, too tiap.

³ Le nga Yesu iwete pang tool tani yo bene ikap rama in nen, “Oi, kumadit a se kukodo dama kidi tooltool nga.”

⁴ Motong la itor di tooltool tina nen, “Wer ke Maro iwete balai ye lal kidi Yuda ke sungunu? Iwete bet taye i dada dook mata pang di tooltool, too bet taye i dada dook tiap pang di? Too, iwete bet talon di a tinepe dook mata, too bet tagarung di a timmata?” Yesu itor nen, bong tiwete kan betanga siap.

⁵ Tina tiyei nen nga, le nga Yesu katen malmal a matan koropalanga pang di. Inbe lon moo san lapau, yesoo di ngan kutodi mede dawa ben pat. Motong la iwete pang tool tani nen, “Oo, kupadunu bem in.” Le nga bet ipadunu bene, ngan bene tani in dook mata mulu.

⁶ Yeiso bet di Paresi tikamata yo iyei nen nga, ngan tina timadit le tidu tana du tiye di tooltool pattu yo tikata suanga ye Erot nga, ngan tigaua a tiwetewete ye dada yo bet tiraumata Yesu ye i.

Di Tooltool Alunu Kaiye Titoo Yesu

⁷ Motong la Yesu iye di galiunu tigege ni tani, inbe tidu pang ran Galili, ngan le di tooltool alunu kaiye ke tana mai Galili la titoo di a tidu nga.

⁸ Inbe ye kene yo di tooltool kapala tilongo be-tanga ye so le imot yo iyei nga, ngan le tipa ke malala kidi a timan bet man tikamata lapau. Ngan nen le tipa ke tana mai Yudia le Idumia, inbe ke Yerusalem, inbe ke ran Yodan koonoo kapala, inbe ke malala mai Taia le Saidon a timan.

⁹ Ngan tina di tooltool alunu kaiye man tigaua nga, le nga Yesu la iwete pang di galiunu bet tisere ookoo atu panga bet iyiri ye, a bet nen ngan di tooltool man tigaua a tiparloko le tiloko la pono be.

¹⁰ Yesoo ikarata di tooltool alunu kaiye a tinidi dook mata koot nga, ngan nen le di tooltool kapala yo matamatenge ikap di nga, ngan tisorpak di diedi a tikapge bet la titoka lapau.

¹¹ Inbe di tooltool yo so sidi tinepe ye di nga, ngan kanakana bet tikamata Yesu nga, ngan ole timol du tiken dama ki inbe koodi le mai nen, “Ale, ong in Maro Natunu.”

¹² Bong Yesu ipasak pang di a iwetekala di bet ken tipaposi lo mallangana be.

Yesu Ipootoo Di Aposol Sangaul Be Ru (Matiu 10:1-4; Luka 6:12-16)

¹³ Tinepe le kene san, motong la Yesu ipa a ilo pang ye kawal atu, inbe ikui di tooltool yo lono pang di nga, ngan bet timan pang ye. Timan pombe,

¹⁴ motong la ipootoo di tooltool sangaul be ru bet tiyei aposol, a bet nen ngan tiyei ene, inbe

pang dama ni ngan ole iwanga di la tiwetewete betanga ke Maro pang di tooltool.

¹⁵ Inbe ole ikap gurana pang di, a bet nen ngan tinganga di so sidi ye di tooltool lapau.

¹⁶ Ngan di tooltool sangaul be ru tina yo ipootoo di panga nga, ngan edi nen: Simon yo Yesu isu ene san ye Pita i,

¹⁷ inbe Sebedi di natunu yo Yemis iye taini Yowan nga. Di ngan Yesu isu edi paunu ye Boaneges. Ngan edi tani in punu nen, Looloo di Natunu.

¹⁸ Inbe ipootoo Antares iye Pilip, ye Batolomiu, inbe Matiu iye Tomas, ye Yemis yo Alpias natunu i, inbe Tadius iye Simon yo tool ke sorringi di Rom ye tana kidi Yuda i,

¹⁹ inbe Yuta Iskariot yo pang dama ni ngan ole itara Yesu la di koi ki bedi i, in lapau.

Yesu Di Koi Ki Tiwete Ye In Iyei Urata Ye Gurana Ke Satan

(Matiu 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yesu iye di galiunu timulu a tilo rumu, inbe di tooltool alunu kaiye timan pang ye di man tiye di tigaua mulu, le manga sa yo bet tikan so ye, ngan tiap.

²¹ Inbe ye kene tani in di sogana tilongo ben ikan so tiap nga, le nga tila bet la tikauu, yesoo di ngan lodi tar bet o iyei kapa.

²² Ngan di pannoongoo ke wer ke Maro yo tipa ke Yerusalem a tisi nga, ngan tiwetewete ye Yesu nen. Tiyei ne, “Ai, tool in Belsebul la inepe ye i. Le ye in inganga di so sidi ye gurana ke Belsebul yo tool kuto mai kidi so sidi i.”

²³ Ngan Yesu ilongo di tina yo tiwete nen nga, le nga ikiu di a timan pang ye, motong la ikatte betanga atu pang di nen, “Nga gelei, ole Satan iyei koi pang di tooltool ki ye taunu a inin di a tikoo, too? Tiap yege!

²⁴ Kumata bet di tooltool ke tana mai atu bet tiparpoto le tinepe ye budanga ru, inbe tipatoko nga, ngan ole tikodo le timede balai?

²⁵ Inbe kumata bet rara atu yo tinepe ye rumu atu nga, ngan bet tiparpoto le tinepe ye budanga ru, inbe di tapdi tipatoko nga, ngan ole tikodo le timede balai?

²⁶ Ngan gaongo leu ye Satan lapau. Kumata bet di tooltool ki tiyei koi pang di diedi le bet tiparpoto a tinepe ye budanga ru nga, ngan o ke bet Satan tani in ikodo le imede tiap, yesoo gurana ki ngan imot le ipa so oo.

²⁷ Le kakamata, tool sa ke bet la irookoo rumu ke tool atu yo gurana ki mai mata i, inbe lo ikap sorok so yo iken rumu lono ki, ngan tiap. Bong kulkulunu ngan ole iparama tool tani yo gurana ki mai mata in mugu a ipauu ngan, lo ngan bet lo ikap so ki tina yo iken rumu lono nga.”

²⁸ Motong la Yesu iwete mulu pang di nen, “Awete pang moolmool nen, sennene le imot yo di tooltool tiyei, ngan ipa ye betanga yo tikan paseme Maro ye nga, ngan ole igiri.

²⁹ Bong di sima tooltool yo tikan paseme Maro Amunu Silene nga, ngan Maro o ke bet igiri sennene kidi tina ngan tiap, bong ole iken nen le taukan motingi.”

³⁰ Yesu iwete pang di nen, yesoo di ngan tiwete bet ye in so sidi inepe ye.

*Yesu Tinana Le Di Taini
(Matiu 12:46-50; Luka 8:19-21)*

³¹ Motong la ye kene tani in Yesu tinana le di taini tipa le man pombe ye rumu yo inepe ye i, le nga tikodo ke diki inbe tiwanga panga bet isi pang ye di ngan.

³² Ngan di tooltool alunu kaiye la tiwur le tigaliuu nga, inbe lo tiwete panga nen, “Ai, tinam le di taim la man tinepepe diki nga, ngan titor yong.”

³³ Bong ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Tinak sei, inbe di sima taik nga?”

³⁴ Motong la matana pang ye di tooltool tina yo tiwur le tigaliuu nga, inbe iwete pang di nen, “Oo, kakamata, di tinak le di taik me e nga.

³⁵ Kumata le di sima tooltool yo bet titoo Maro lono nga, ngan di ngan la di tinak le di taik nga.”

4

*Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Atu
Yo Igiri Dingding Patunu Ke Kaningi Lo Kumu Ki I
(Matiu 13:1-9; Luka 8:4-8)*

¹ Tinepe a kene san, motong la Yesu ipamaditi urata ki ke patomonangi di tooltool ye betanga ke Maro mulu ran koonoo Galili nga. Ngan ye kene tani in di tooltool yo man tigaua a tigaliuu nga, ngan alunu le alunu san. Le nga iyiri a lo iwur ookoo atu pono, inbe tisorpaki le du idau manga mooloo kasin, inbe ipatomonai di. Inbe di tooltool tina, ngan di le imot tinepe ke tana ke ran koonoo a tilongo betanga ki.

² Ngan le so yo ipatomonai di ye, ngan alunu la ikatte betanga ye nga. Le nga iwete pang di nen,

³ “Katar talngamu a kapalongo! Ye kene atu ngan tool ke kappingi atu in ikap dingding patunu ke kaningi bet la igiri kumu ki.

⁴ Ngan kene yo igiri ye in nga, ngan kapala imol du dada katene. Ngan nen le di man tikamata le man tikan.

⁵ Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar le tana dook mata ke ete ngan mai mata tiap nga. Ngan nen le palbe leu be tisup,

⁶ bong ye kene yo ke ise a isini katkat ye in nga, ngan igesnai dingding supana tina le timallai a tiwod, yesoo ramini idu lopo mata tiap.

⁷ Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ooroo kaudangdang lono. Ngan nen le tisup pa ye kaudangdang le ooroo kaudangdang tani in iturai di le ke bet tipu a titar kanodi tiap.

⁸ Bong dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo dook mata nga. Ngan nen le tisup dook mata le tipu a titar kanodi. Ngan kaini kapala ngan titar kanodi 30, inbe kapala ngan kanodi 60, inbe kapala ngan kanodi 100.”

⁹ Yesu iwete nen a imot, motong la iyei ne, “Sei tool bet talngana ke longono betanga nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.”

*Yesu Iwete Nini Kattenge Betanga Ke Tool
Yo Igiri Dingding Patunu Ke Kaningi I
(Matiu 13:10-17; Luka 8:9-10)*

¹⁰ Ye kene yo di tooltool malala mai tina ngan tigege Yesu a tila le iye di galiunu leu inbe di tooltool kapala yo titoo ngan tinepe ye in nga, motong la titoru ye betanga yo ikatte nga.

¹¹ Le nga iwete pang di nen, “Mugu ngan dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in iken sollono, bong dookoot nga ye in lon ponana bet ipaposi pang. Bong di tooltool yo tinepe diki nga, ngan ole tilongo betanga ye dada tani ngan ye kattenge betanga leu,

¹² a bet nen ngan,
‘kanakana ngan ole tikamata so yo Maro iyei nga,
bong o ke bet tikilala tiap.

Inbe kanakana ngan ole tilongo betanga yo iwete nga, bong o ke bet lodi galanga ye tiap, ole nen ngan bet tiportak lodi nga, ngan Maro igiri sennene kidi!✧ ”

¹³ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Kumata bet lomu galanga ye betanga yo akatte ye dingding patunu in punu tiap nga, ngan ole lomu galanga ye betanga kapala yo akatte ngan punu balai?

¹⁴ Betanga tani yo akatte in punu nen. Dingding patunu yo tool ke kappingi in la igiri nga, ngan ben betanga ke Maro.

¹⁵ Inbe dingding patunu yo imol du dada katene nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo betanga ke Maro, bong palbe leu be Satan ikaua betanga tani yo iken lodi in a ikutaki ye di.

¹⁶ Inbe dingding patunu yo imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo betanga ke Maro ngan le tikauu palbe leu a lodi ponana ye nga.

¹⁷ Bong betanga tina ngan tiparama le iken so lodi tiap dawa ben dingding supadi yo ramidi idu lopo mata tiap nga. Ngan nen le tikodo le timede

✧ **4:12** Esai (Aisaia) 6:9-10

ye manga modono kasin leu. Bong ye kene yo moonoo sa pombe pang ye di, too di tooltool tika-mata di ben titoo betanga ke Maro le bet tigarung di nga, ngan ole palbe leu inbe tigege lodi medana yo titaru i, inbe tiwala muridi pang Maro.

¹⁸ Inbe dingding patunu yo imol du ooroo kau-dangdang lono nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo betanga,

¹⁹ bong lodi rru mai san ye nepongo kidi yo ke tana i, inbe balingi le pat ikap matadi mata, inbe matadi gorengana ye so matana matana yo ke tana nga lapau. Ngan nen le so tina ngan ikap matadi le iduk betanga ke Maro yo iken lodi nga, le ke bet ipu a itar kanono tiap lapau.

²⁰ Inbe dingding patunu yo imol du ye tana dook mata nga, ngan ben di tooltool yo tilongo betanga ke Maro, inbe tikauu a tiparama le imede nga. Ngan nen le di ngan titar kanodi alunu dook mata dawa ben dingding kaini yo tipu ngan titar kanodi 30, inbe kapala ngan kanodi 60, inbe kapala ngan kanodi 100 nga.”

*Yesu Ikatte Betanga Ye Sul
(Luka 8:16-18)*

²¹ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Tool bet ikaua sul a ise rumu lono nga, ngan gelei, ole itaru du bor parmana, too ole itaru du kakawa ke kenongo parmana? Tiap! Ole ipawoti lo ete.

²² Le soo so yo di tooltool titarkoo a iken sollono nga, ngan ole Maro ipapos se mallangana le imot. Inbe soo betanga yo titarkoo le di tooltool ke bet tilongo tiap nga, ngan ole ise mallangana le imot lapau.

²³ Sei tool bet talngana ke longono betanga nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.”

²⁴ Motong la Yesu isudungu betanga ki pang di mulu nen, “Katar talngamu ye betanga yo kalongo nga, inbe lomu kaua urata ye dook. Yesoo, kumata le kakapge bet lomu galanga ye betanga kiau punu nga, ngan ole akap lo galanga pang ye betanga tina ipa ye betanga kapala lapau.

²⁵ Kumata le sei tool bet lon galanga ye betanga ke Maro a itoo nga, ngan ole Maro ipagalanga lono ye betanga ki sa mulu. Bong sei tool yo lon galanga ye betanga ki kasin, bong itoo tiap i, in Maro ole ikutak lo galanga kasin yo iken ye ngan le inepe sorok.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Kai Patunu Yo Isup I

²⁶ Motong la Yesu iwete pang di lapau nen, “Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben tool atu yo ikap dingding patunu ke kaningi bet la igiri ye kumu ki i.

²⁷ Le kanakana nga bet iken mata bong, too imadit muntu a iyei urata ki nga, ngan dingding patunu tina ngan supadi tisup a tise. Bong tool tani in lon galanga ye dada yo iyei balai a le tisup ye, in tiap.

²⁸ Tana ye taunu la iyei dingding patunu tina le tisup a tipu le titar puadi i. Ngan kulkulunu bet tisup a tise ngan titar kaidi, motong la titar kuludi, lo ngan bet puadi pombe ye nga.

²⁹ Inbe ye kene yo puadi tina ngan bet imede a imatu nga, ngan ole ikaua sele ki yo matana koene

in la isaput ye. Yesoo, lal ke winnokanga dingding puana ke kaningi in pombe oo.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Kai Yo Ene Mastet In Patunu

(Matiu 13:31-32, 34; Luka 13:18-19)

³⁰ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ole tawete dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben soo so? Too, soo betanga yo bet takatte ngan tawete nini ye i?”

³¹ Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben kai yo ene mastet in patunu. Ngan kai patunu kapala yo kupe nga maimai, bong mastet in maitiap.

³² Bong ye kene yo bet kupe ye in nga, ngan ole isup le somai le illos so le imot yo kape kumu lono nga. Inbe ole lo itar bene somaimai le di man yo tiro lang katene nga, ngan ole tire giniu kidi ye inbe tiko ye rur ki.”

³³ Ngan tina Yesu iwetewete pang di tooltool ye betanga ke Maro nga, ngan ikatte betanga gaongo leu alunu kaiye pang di. Inbe kumata le bet lodi galanga ye betanga ki nga, ngan la bet isitoo betebetanga pang di ye dada yo nen in nga.

³⁴ Nen le ye kene yo iwetewete betanga ke Maro pang di tooltool ye in nga, ngan ikatte betanga leu. Bong ye kene yo iye di galiunu leu tinepe ye in nga, ngan iwete nin betanga tina yo ikatte ngan punu le imot pang di a bet lodi galanga ye.

Yesu Iwete Katkat Pang Eng Mai Le Imata
(Matiu 8:23-27; Luka 8:22-25)

³⁵ Ye kene tani in rrai ki, motong la Yesu iwete pang di galiunu nen, “Ai, nga ole tala ke ran koonoo kapala.”

³⁶ Motong la tigege di tooltool malala mai tina ngan sila tinepe, inbe tiyiri ye ookoo yo Yesu inepe pono i, inbe tiye tikooi a tila. Ngan le di tooltool yo tinepe ye ookoo kapala nga, ngan di lapau tikooi a tiye di tila.

³⁷⁻³⁸ Tikooi a tila, le nga Yesu idu ke ookoo kirini du iken a ipaloko kutono lo ye kaliki le iken mata a ila oo, inbe mooloo tiap bet eng mai imadit tina le kokor ki popobe a ipases lo ookoo pono. Ngan nen le kasin leu be ookoo kidi imere. Motong la di galiunu du tipoongoo a tiwete panga nen, “Pannoongoo, kumadit! Nga gelei, o lom pam tiap, too? Nga bet tamere a tallede!”

³⁹ Le nga Yesu imadit lo ikodo, inbe iwete katkat pang eng le kokor tina. Iyei ne, “Dookoot! Kanepe moonombe!” Motong la eng mai tani in imata inbe manini susube dook mata.

⁴⁰ Motong la iwete pang di galiunu nen, “Nga gelei a katattadai mata nen nga? Ang nga o katara lomu medana pau tiap, too?”

⁴¹ Iwete pang di nen, bong di galiunu titattadai le di tapdi tipartor nen, “Ona tiap! I soo tool nen i a le eng le kokor tilongo koonoo nga?”

5

*Yesu Inganga So Sidi Ye Tool Atu
(Matiu 8:28-34; Luka 8:26-39)*

¹ Yesu iye di galiunu tipoi a tisautu ran le la pombe ran koonoo kapala ye tana kidi tooltool ke Gerasa.*

² Le nga ye kene yo iye di galiunu bet tipas ke ookoo pono a tidi pang tana nga, ngan tool atu yo so sidi tinepe ye i, in palbe leu be ipas ye agoro kidi matenge a ipot le pot itauaraii.

³⁻⁴ Ngan tool tani in inepe agoro lono ke di matenge, inbe mugu ngan tipau kene le bene ye ooroo medana, bong gurana san le ikupkuprai ooroo medana tina, inbe igoromkat so medana yo tikapidi kene ye nga. Ngan nen le dookoot nga tool sa yo gurana ke bet iparama a ipauu mulu, ngan tiap.

⁵ Le ye ke le bong tina yo kanakana nga, ngan ipa ye agoro kidi matenge le ni yo arono nga, inbe isululu a ikoropalapala tinini ye pat.

⁶ Ye kene tani in ikamata Yesu ipa ni mooloo go, inbe idada a ila le la imol du igun turunu Yesu kene punu.

⁷⁻⁸ Motong la Yesu iwete pang so sidi tani nen, “Ong in so sidi, le kupas a kusi tana ye tool in!”

Le nga tool tani in koonoo le mai nen, “Atoo! Yesu, ong i Maro yo inepe ete ni, in natunu! Nga soo so bet kuyeei pau i? Kupamede betanga ye Maro ene pau nen, bet ken kop masngana pau be.”

⁹ Motong la Yesu itoru nen, “Ong i em sei?”

Le nga iraua betanga ke Yesu nen, “Au i ek la Budanga i, yesoo am nga alunu.”

¹⁰ Motong la tool tani in itor tootoo Yesu a imang-mang ye bet ken inganga di a tikoo ye ni tani be.

* **5:1** Ye rau kapala ngan tana kidi Gerasa in tiweta ye Gedara lapau.

¹¹ Ye kene tani ngan di ga budanga mai atu tinepe potai a tikanen kawal madini.

¹² Le nga di so sidi tina titoro Yesu a timangmang ye nen, “Ai, kungangam a amla ye di ga ngo, inbe kumalum pam a amdewe a amlo lodi.”

¹³ Motong la Yesu imalum pang di a tipas ye tool tani a tisi tana, inbe tila la tidewe a tilo di ga tina ngan lodi. Le nga di ga tina ngan tidada a tila sakar matana a tipas du ran lono le taun tidaup a timmata. Ngan di ga tina ngan kinkatingi kidi ben 2,000.

¹⁴ Motong la di tooltool yo matadi kala di ga nga, ngan tikamata so yo pombe i, le nga tikoo a tidada lo tikaua bingi ye malala mai kidi, inbe ye malala kapala yo iken potai ye, ngan lapau. Le nga di tooltool timadit a tidu bet du tikamata soo so yo pombe i.

¹⁵ Tidu du pombe, ngan tikamata tool tani yo mugu ngan di so sidi alunu tidiwidiwoo i, in kuton kaua urata dook mulu, inbe isousou ye sousoungu a iwurur. Ngan nen le titattadai.

¹⁶ Motong la di tooltool tina yo tikamata so yo pombe ye tool tani in nga, ngan tigasa pang di tooltool tina, inbe tiwete pang di ye so yo pombe ye di ga tina, ngan lapau.

¹⁷ Le nga di tooltool tina ngan timadit a tiwete pang Yesu a timangmang ye bet ikoo ye ni kidi inbe ila pang ni san.

¹⁸ Motong la Yesu imulu bet du iyiri lo ookoo pono a iye di galiunu timulu a tila, ngan tool tani yo so sidi idiwidiwoo i, in itoru a imangmang ye bet imalum panga a nen ngan iye tila.

¹⁹ Bong ngan Yesu imalum panga tiap. Iyei ne, “Kumululu a kulo malala kiong lo kuwete pang di sogam ye so maiyoko yo Tool Mai iyeii pong i, inbe ye dada yo lono pong a le ilonong ye i.”

²⁰ Motong la tool tani in imulu a ilo pang tana yo ene Dekapolis[†] i, a lo igasa pang di tooltool ye so tina le imot yo Yesu iyei panga nga. Ngan nen le di tooltool le imot yo tilongo betanga ki nga, ngan titakrai.

*Yesu Ikarata Garup Yo Iyolo Rara I,
Inbe Ipamaditi Garup Kase Yo Imata I
(Matiu 9:18-26; Luka 8:40-56)*

²¹ Yesu iye di galiunu tikaua ookoo a tisautu ran mulu a tila ke koonoo kapala. Le nga ye kene yo tila tisolo ye in nga, ngan le di tooltool alunu kaiye la timan tigaua le tigaliuu ran koonoo nga.

²² Motong la tool atu yo ene Yairus in ipa a idu. Ngan ye in kuto mai atu yo iye di diene matadi kala rumu kidi Yuda ke gaongo i. Le nga ye kene yo du ikamata Yesu ye in nga, ngan le iro du igun turunu potai pang kene punu,

²³ inbe itoru a imangmang ye nen. Iyei ne, “Ai, natuk garup kase ni ngo bet imata. Le atoo, kuman a ayong tadi rumu kiau di kupaloko bem lo pono, a bet nen ngan tinini dook mata mulu a inepe.”

²⁴ Motong la Yesu itoo a bet yeru tidi pang rumu ki.

Ngan le di tooltool malala mai tina ngan titoo di lapau, bong tigaliuu le tiparlokoloko.

[†] **5:20** Ni tani yo ene Dekapolis i, in lono ki ben Malala Maimai Sangaul.

25 Inbe garup atu yo iyolo rara ye rai sangaul be ru i, in ye lapau iye di tooltool tina tipa.

26 Ngan garup tani, in mugu ngan ikamata di tooltool ke bar alunu kaiye bet tiloni ye matamatenge ki, ngan tiloni dook tiap, inbe tikap masngana mai panga. Inbe ye in ikatte pat ki le imot bet iyimi urata kidi lapau, bong di atu sa ke bet iloni a tinini dook mata mulu nga tiap, bong tiyeii a matamatenge ki tani in idik le lo maiyoko.

27-28 Ngan tina ilongo bingi ke Yesu ye so yo iyei nga, ngan le lon tar nen, “Kumata le bet atoko sousoungu ki leu nga, ngan ole matamatenge kiau imot le tinik dook mata mulu.” Motong la ipalanai di tooltool malala mai tina, inbe ipa ke Yesu murini le isulmaia bene la itoko sousoungu matolene ki.

29 Motong le pattu leu be iyetai ben rara mooloo yo ikauu, in imot, inbe tinini dook mata mulu oo.

30 Inbe Yesu lapau palbe leu be iyetai ben gurana ki kasin ilungmaii oo. Le nga iportak pang ye di tooltool malala mai tina, inbe itor di nen, “Ai, sei itoko sousoungu kiau i?”

31 Le nga di galiunu tiwete panga nen, “Kumata, di tooltool malala mai la tigaliu ong le tipar-
lokoloko nga. E nga gelei bet kutor ye tool yo itokong in nga?”

32 Bong ngan Yesu matan sarsarai bet ikamata tool yo iyei dada nen i.

33 Motong la garup tani in lon galanga ye so yo pombe pang ye nga, le nga itattadai a itangarur, inbe ila tina le la igun turunu du Yesu kene punu, inbe ipapos so le imot yo pombe pang ye nga.

³⁴ Motong la Yesu iwete panga nen, “Natuk, lo medana kiong yo kutaru pau i, in la ikaratong le tinim dook mata mulu i. Le kula ngan le la kunepe ye lo silene ke Maro, yesoo matamatenge kiong in imot oo.”

³⁵ Yesu iwetewete pang garup tani in go, inbe di tooltool pattu tipa ye rumu ke Yairus a pot pombe. Le nga tiwete pang Yairus nen, “Atoo, natum garup in imata oo. Le ken kuporo pannoongoo in bet idi mulu be.”

³⁶ Di tooltool tina ngan tiwete nen, bong ngan Yesu lono bet itar talngana ye betanga kidi yo tiweta, in tiap. Le nga iwete pang tool kuto mai yo matan kala rumu kidi Yuda ke gaongo in nen, “Ken kutattadai be, bong kuparama lo medana yo kutaru pau in le imede.”

³⁷ Motong la ikodokala di tooltool malala mai tina bet ken sa titoo be. Le nga ikaua Pita inbe Yemis iye taini Yowan leu a iye di tidi.

³⁸ Tidi pombe ye rumu ke tool kuto mai tani, ngan Yesu ikamata di tooltool yo tiwou aisor, inbe titang le titit a tipadingi ni nga.

³⁹ Motong la idewe a ilo rumu lono lo iwete pang di nen, “Ai, nga gelei katangtang a kapadingi ni nen nga? Kase maitiap in imata tiap, bong iken mata leu.”

⁴⁰ Ngan di tooltool tina ngan tilongo yo Yesu iwete nen nga, le nga tingeleraii.

Motong la inganga di le imot a tidu tana, inbe ikaua kase tani in tamana le tinana inbe di galiunu yo tiye di tidi nga, ngan leu la tiye tilo ye rumu lono yo kase tani in iken ye i.

⁴¹ Tilo, motong la itoko bene inbe iwete panga nen, “Talita kum!” Ngan betanga nga punu nen, “Garup maitiap, awete pong nen, kumadit!”

⁴² Motong la pattu leu be garup kase tani in imadit le lo ikodo a ipa. Ngan garup kase tani in rai ki sangaul be ru leu. Inbe di tooltool tina yo tikamata so yo pombe panga nga, ngan titakrai belebele.

⁴³ Bong Yesu iwetekala di nen. Iyei ne, “Ken kawete pang di tooltool kapala ye so yo pombe i be.” Motong la iwete pang garup kase tani in tamana le tinana bet tikap so panga a ikan nga.

6

Di Tooltool Ke Nasaret Tiwala Muridi Pang Yesu (Matiu 13:53-58; Luka 4:16-30)

¹ Motong la Yesu igege malala tani in, inbe imulu pang ye malala mai ki ye taunu. Ngan le di galiunu titoo lapau a tiye tila.

² Tila tinepe le lal kidi Yuda ke sungunu bet pombe nga, ngan ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono a lo ipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro. Ngan le di tooltool alunu yo tilongo betanga ki nga, ngan titakrai, inbe tiyei ne, “Ona tiap! Tool i ikap patomonaingi le lo galanga ki nga, ngai? Inbe nga gelei a iyei gogo mos matana matana ye ye taunu bene nga?”

³ Nga gelei, ye i tool ke malala san la bet lod sarara ye nga, too? Tiap! Idi nga lod galanga ye bet ye i tool ke renge rumu leu, inbe tinana la Madia i. Inbe di taini la Yemis ye Yosep, inbe Yuta ye Simon nga, inbe di lini le imot la taye di tanepe ni nga.”

Ngan tina tikamata ben ye in tool sorok nga, le tiwala muridi panga.

⁴ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Awete pang nen, kumata bet tool iyei Maro koonoo nga, ngan di tooltool ke malala ki ye taunu, inbe di rara ki tipa ye di tooltool yo iye di tinepe ye rumu atu nga, ngan di leu la lodi bet tilongo betanga ki inbe tiraua panga tiap nga.”

⁵ Ngan tina yo tiyei nen nga, le ke bet Yesu iyei toko mos sa ye malala tani, in tiap. Bong ipas le ipaloko bene lo ye di tooltool pattu yo matamatenge ikap di ngan leu. Ngan nen le di tooltool tina yo ikarata di le tinidi dook mata mulu nga, ngan alunu tiap.

⁶ Ngan nen le itakrai, inbe lon sarara ye yo di tooltool ke malala ki ye taunu titara lodi medana panga tiap nga.

*Yesu Iwanga Di Galiunu Yo Sangaul Be Ru Nga
(Matiu 10:5-15; Luka 9:1-6)*

Yesu igege malala ki tani, inbe ipa a iwakai malala tina yo atu atu nga, inbe ipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro.

⁷ Ngan nen le iku di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan man tigaua. Motong la ipatar di le ru ru a bet iwanga di a tila, inbe ikap gurana pang di atu atu bet tinganga di so sidi ye.

⁸ Inbe ikap betanga pang di nen, “Ken kakap so sa ye panga kiang be, bong ole kakap toto kiang ke panga leu. Le so ben porong le depe, inbe pat ke yimoongoo so nga, ngan ken kakap be.

⁹ Inbe loningi ke kemu ngan kaparir, bong ken kakap sorok lonloningi kiang san mulu be.

¹⁰ Ye kene yo bet kapa le la pombe ye malala atu, le bet tikau ang a titarang ye soo rumu nga, ngan kanepu ye rumu tani in leu, le lo lal yo bet kamadit a kagege malala mai tani in.

¹¹ Inbe kumata bet kala ye malala kapala le di tooltool ki lodi bet tikau ang tiap, inbe titar talngadi bet tilongo betanga kiang tiap nga, ngan ye kene yo bet kagege malala tani in nga, ngan kataurai gauru ke kemu du tana, a bet nen ngan iyei ben tarkilanga pang di ye dada dook tiap kidi yo tiyeii pang i.”

¹² Yesu iwete pang di nen a imot, motong la di galiunu tina ngan timadit a tila la tiwetewete pang di tooltool bet tiportak lodi ye dada dook tiap ke sennene yo tiyei nga.

¹³ Inbe tinganga di so sidi alunu ye di tooltool. Inbe tialin di tooltool alunu yo matamatenge ikap di nga, ngan ye kai olip surunu, ngan le tinidi dook mata mulu.

*Matenge Ke Yowan Yo Irriu Di Tooltool I
(Matiu 14:1-12; Luka 9:7-9)*

¹⁴ Ye kene tani in bingi ke Yesu idada le ingaua ni mai i le imot, le Erot yo iyei tool kuto mai pang tana mai tani, in ilongo lapau. Le nga di tooltool kapala ngan tiwete bet ye in Yowan tani yo irriu di tooltool i, in ye la o imadit mulu ye ni ke matenge i, ngan la le gurana ki mai san ke bet iyei gogo mos ye nga.

¹⁵ Inbe di tooltool kapala ngan tiwete bet ye in Iliia. Inbe di kapala ngan tiwete bet ye in Maro koonoo atu dawa ben di Maro koonoo yo ke mukot nga.

¹⁶ Bong ye kene yo Erot ilongo betanga nen ye in nga, ngan le iwete nen, “Tiap, tool ni o Yowan tani yo akurutu gurini mugu i, in ye la o imadit mulu ye ni ke matenge i.”

¹⁷ Ngan iwete nen, yesoo mugu ngan iwanga di tooltool ki la tikaua Yowan a tiparama, inbe tipauu ye ooro medana a titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Ngan iyei nen, yesoo Yowan ipammoo ye yo iyooloo toonoo Pilip rimana yo ene Erodias in nga.

¹⁸ Le ye kene tani in ngan Yowan iwete pang Erot nen, “Ong i nga kopsap ye wer koot sa ye yo kouo toom rimana a kuyooloo nga.”

¹⁹ Tina Yowan iwete nen nga, le nga Erodias lono dook tiap le katen malmal pang Yowan, inbe lono bet iraumate a imata. Bong ngan le ipusye dada sa bet iraumate ye, in tiap,

²⁰ yesoo Erot in lon galanga bet Yowan in tool noonoonoo, inbe ye in tool yo Maro ipootoo panga ye taunu i. Ngan nen le itattadaii le matan kala dook mata. Inbe kanakana ye kene yo Erot ilongo betanga ke Yowan yo iwetewete nga, ngan le lon madoko ye mai san, bong talngana gorengana ye bet ilongo.

²¹ Tinepe, tinepe, a lo tigoro lal ke Erot yo tinana ipasuiu ye i, in pombe. Motong la ye kene tani in Erot iyeie mailang maiyoko atu bet lon ponana ye lal tani yo tinana ipasuiu ye i. Le nga ikui di tooltool yo itar di a tiyei kuto maimai bet matadi kala tana maimai kapala nga, inbe di tooltool kuto maimai yo matadi kala di tooltool ke patokongo tiye di tooltool maimai ke tana mai Galili nga, ngan man tigaua bet tikan so. Ngan nen le Erodias

ikamata ben in lal dook mata tani yo bet iraumata Yowan ye i.

²² Le nga ye kene tani in tikan so a tinepe, inbe Erodias natunu garup in ilo rumu lono a lo iki pang di. Ngan le Erot iye di diene tina yo tigaua bet tikan so nga, ngan tikamata le lodi ponana ye. Motong la tool kuto mai tani yo Erot i, in iwete pang garup nene tani in nen, “Ai, kumata le kutorau ye so sa bet akauu pong nga, ngan ole akauu pong.”

²³ Motong la Erot tani in ipamede betanga medana, inbe iwete moolmool le ete panga. Iyei ne, “Bet kutorau ye so le imot yo ayei kuto mai panga a matak kala nga, ngan ole apoto kataunu le iken ye budanga ru, lo ngan bet akaua budanga atu pong.”

²⁴ Le nga garup nene tani in ipas a idu ke tana du itoro tinana nen, “Tinak, soo so bet ole atoro Erot ye bet ikauu pau i?”

Motong la tinana iraua betanga ki nen, “Ole kutoru a bet nen ngan ikaua Yowan yo irriu di tooltool i, in kutono pong.”

²⁵ Motong la palbe leu be garup tani in imulu tarrai a ilo pang ye Erot lo iwete panga nen, “Au i lok bet kukurutu Yowan yo irriu di tooltool i, in gurini, inbe kunono kutono lo ye tawiri atu a kuwi pau dookoot nga.”

²⁶ Erot ilongo betanga nen le nga lon madoko ye mai san. Bong ngan lono bet ipalele betanga ki mulu tiap, yesoo ipamede betanga medana a iwete moolmool le ete la di diene tina yo iye di tikan so nga, ngan matadi oo.

²⁷ Le nga pattu leu be Erot tani, in iwanga tool ki atu ke patokongo a ila rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono la isaputu Yowan gurini, inbe ikaua kutono a iman.

²⁸ Motong la tool ke patokongo tani in inono Yowan kutono lo ye tawiri atu, inbe ikauu a iman le man ikauu pang garup tani. Motong la garup tani in ikauu pang tinana nga.

²⁹ Le nga ye kene tani ngan Yowan di galiunu tilongo betanga ye so yo pombe pang ye nga, motong la timan man tikaua bobono a la titaru ye agoro yo ke tarungu di tooltool matedi i.

*Yesu Ipakan Di Tooltool Alunu Ben 5,000
(Matu 14:13-21; Luka 9:10-17; Yowan 6:1-14)*

³⁰ Yesu di aposol ki tina yo iwanga di a tila nga, ngan timulu a timan le man tigaua le tigaliuu, inbe tigasa panga ye urata kidi yo tiyei nga, inbe ye betanga yo tipatomonai di tooltool ye nga.

³¹ Ye kene tani in di tooltool alunu kaiye la tila be timan nga le Yesu iye di aposol ki tina ngan taukadi manga yo bet timaryoo a bet nen ngan tikan so ye i. Le nga iwete pang di aposol ki nen, “Ai, nga ole idi leu tapa le tala ye ni yo taukan tooltool i, inbe tamaryoo kasin ngan.”

³² Le nga di leu tiyiri ye ookoo atu a tipoi le tila ye ni atu yo taukan tooltool i.

³³ Bong di tooltool alunu kaiye la tikamata di yo tila nga, inbe tikilala di. Le nga di tooltool yo ke malala maimai nga, ngan timadit a tidada tana a timugu le tila ye ni balim tani yo Yesu iye di aposol ki bet tila pang ye i.

³⁴ Tila pombe, le nga ye kene yo Yesu ipas ke ookoo pono a bet idi pang tana nga, ngan ikamata di tooltool malala mai yo tinepe nga, le lono pang di, yesoo ikamata di leu tinepe dawa ben di sipsip yo taukadi taudi yo bet matan kala di nga. Motong la imadit bet ipatomonai di nga, ngan le ipatomonai di ye so alunu.

³⁵ Yesu ipatomonai di tooltool tina ngan le le ke du a nga rrai. Le nga di galiunu tila pang ye la tiwete panga nen, “Ai, ni yo tanepe ye i, i ni balim koonoo sa, inbe nga rrai a nga bet todo.

³⁶ Le kuwete pang di tooltool nga a tila pang ye ni kapala, too ye malala kapala yo iken potai nga, a bet nen ngan la di tapdi tiyimi kaningi yo bet tikan nga.”

³⁷ Bong ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Tiap! Ole ang tapmu kakap kaningi pang di a tikan.”

Motong la tiwete panga nen, “Ona tiap, nga lom bet la amyimi kaningi pang di tooltool malala mai nga, too? Kumata bet la amyimi kaningi ye pat silba ke yimoongoo so ben 200 nga* , ngan lom tar bet ole ige di lapau, too?”

³⁸ Yesu di galiunu tina ngan tiwete nen, motong la itor di nen, “Kala la kakamata, porong kiang ngo dukumu pi?”

Tila la tikamata, motong la timulu man tiwete pang Yesu nen, “Porong kiam ngo dukumu limi, inbe i paranga kiam nga ru leu.”

³⁹ Motong la Yesu iwete pang di galiunu bet tipatar di tooltool tina le imot ye budanga atu atu,

* **6:37** Ngan pat silba ke yimoongoo so tina ngan iye pat yo bet tool atu ikap ye urata kootoonoo ki yo iyei ye taudu limi be tol nga.

inbe tiwete pang di a du tiwur dingding lalana pono.

⁴⁰ Le nga di tooltool tina ngan du tiwur ye budanga atu atu. Ngan budanga kapala ngan di tooltool ki ben 100, inbe kapala ngan di tooltool ki ben 50.

⁴¹ Motong la Yesu ikap porong dukumu limi tina ngan ipa ye i ru nga, inbe itada a matan lo pang ye malala ke Maro, inbe iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la itepalapala porong tina, inbe ikap pang di galiunu a timalimi di tooltool tina ye. Motong la itekatkan i ru tina, inbe timalimi di ye lapau.

⁴² Ngan le di tooltool tina ngan di le imot tikan le lo kapodi sung dook.

⁴³ Motong la di galiunu tiwinnoko porong le i naunu naunu tina yo tiwulai nga, ngan le tipadid ye karei sangaul be ru le lo ipon.

⁴⁴ Ngan di tooltool tina yo tigaua bet tikan so nga, ngan di tamoto leu ngan kinkatingi kidi ben 5,000.

Yesu Ipa Ran Pono

(Matiu 14:22-33; Yowan 6:15-21)

⁴⁵ Tikan so a imot, motong la Yesu iwete pang di galiunu a ipagaigai di bet palbe be tiyiri lo ookoo pono a bet timugu a tila pang malala Betsaida yo iken ke ran koonoo kapala i. Inbe ye ole inepe a iwete pang di tooltool tina a tiparmayiri a tila pang ye malala kidi ngan.

⁴⁶ Le nga itar di a tila le imot, motong la inau a ilo pang kawal bet lo ipatarau.

⁴⁷ Ye kene yo ke idu a bet bong nga, ngan Yesu yetaleu inepe tana, inbe di galiunu tipoi ye ookoo a tila kataunu kat ke ran.

⁴⁸ Ngan Yesu ikamata di galiunu tina yo tirauwat ye poingi nga, yesoo tisosala eng mai. Le nga pang malama, motong la ipa ke kawal a isi a ipa ran pono a idu pang ye di nga. Ngan ipa a idu nga, ngan lono bet ikapus di,

⁴⁹⁻⁵⁰ bong ngan di galiunu tina ngan tikamata le tiyeisa o mariyaua la ipa ran pono i. Ngan nen le titattadai a koodi belebele, yesoo di le imot tikamata. Bong ngan palbe leu inbe Yesu iwete pang di nen, “Katattadai be! I au tani naii. Ken lomu mede leu.”

⁵¹ Motong la iyiri a ilo ookoo lono a lo iye di tinepe, inbe eng mai tani in imata. Ngan nen le di galiunu tina ngan titakrai belebele,

⁵² yesoo di ngan lodi galanga dook tiap ye mos yo Yesu iyeii ye porong i, in punu. Ngan di ngan lodi mede mata.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Ke Malala Genesaret

Yo Matamatenge Ikap Di Nga

(Matiu 14:34-36)

⁵³ Yesu iye di galiunu tipoi sautu ran a tila ke koonoo kapala le la tisolole ye malala atu yo ene Genesaret i, inbe tiwata ookoo nango.

⁵⁴ Le nga yeiso bet tipas ke ookoo tani in lono a bet tidi pang tana, ngan di tooltool tikamata Yesu le tikilala.

⁵⁵ Motong la di tooltool tina ngan tidada a tila tika bingi ye malala kapala yo iken ye tana mai tani nga. Ngan nen le ye kene yo di tooltool tilongo

bet Yesu ipa le la pombe ye malala in nga, ngan ole tisolole di tooltool yo matamatenge ikap di nga ye sasaka a tila pang ye ni yo Yesu inepe ye i.

⁵⁶ Ngan nen le ye malala maimai le malala yo kakase nga, inbe ye malala kapala yo iken kataunu ye tana mai tani nga, ngan kumata bet Yesu ipa le la pombe ye malala tina ngan atu nga, ngan ole tikap di tooltool kidi yo matamatenge ikap di nga, ngan du titar di mallangana ye ni ke yawaringi so. Inbe titoro Yesu a timangmang ye bet imalum pang di tooltool tina, a bet nen ngan titoko sousoungu ki matana leu. Ngan le di tooltool tina le imot yo titoka nga, ngan tinidi dook mata mulu.

7

Yesu Iye Di Paresi Tiparsu Ye Momo Kidi Yuda Ke Ngasingi Bedi (Matiu 15:1-9)

¹ Di Paresi tiye di pannoongoo pattu ke wer ke Maro ngan tipa ke Yerusalem a tisi le si tigaua le tigaliui Yesu a tiye tinepe.

²⁻⁴ Ngan di Paresi tina tiye di Yuda kapala le imot, ngan tiparama momo ke di sasa kidi yo ke mugu ngan a tise. Ngan nen le kumata bet tila tipa ye ni ke yawaringi so le bet timulu a timan nga, ngan o ke bet tikan so tiap, bong ole titoo momo kidi ke ngasingi bedi mugu, ngan la bet tikan so nga. Inbe di ngan titoo momo ke di sasa kidi ngan alunu san ye ngasingi ruku le dap inbe bor le so kapala lapau. Ngan tinepe, tinepe, le nga tikamata Yesu di galiunu pattu yo titoo momo kidi ke ngasingi bedi in tiap. Ngan nen le lodi dook tiap

pang di, yesoo di ngan bedi giri leu inbe tikap so a tikan.

⁵ Le nga di Paresi tina ngan tiye di pannoongoo ke wer ke Maro ngan titoro Yesu nen, “Ai, nga gelei bet di galium ngo titoo dada le momo kidi sasa kiam tiap, bong bedi giri leu inbe tikap so a tikan nga?”

⁶ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Betanga ke Maro yo mugu ngan ikap pang Esai a iwetewete yang nga, ngan moolmool sa. Ang nga tooltool ke kaplungunu sa, dawa ben betanga tina yo iwodo a iken ye Rau ke Maro nga. Ngan betanga tina ngan iwete nen,

‘Di tooltool nga tiyitmaka ek ye koodi pono leu,
bong lodi yo bet pau nga, ngan iken manga mooloo yau.

⁷ Di ngan tiwete bet tipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro yo moolmool i,
bong tiap, tipatomonai di tooltool ye dada le momo yo ke di sasa kidi nga leu.

Ngan la le sungunu kidi yo kanakana ngan tisung pau ye nga, ngan taukan kanono.’[✧]

⁸ Ngan nanga, ang nga kawil wer yo ke Maro nga a iken, inbe kaparama dada le momo kidi tooltool yo tipatomonai ang ye bet katoo nga.”

⁹ Motong la iseke betanga ki mulu nen, “Nga gelei, lomu tar bet nga o kayeie dada dook mata ye yo kawala murimu pang wer yo ke Maro nga, inbe ang tapmu la katoo dada le momo yo kiang nga, too?

¹⁰ Kakamata, wer ke Maro atu yo Mose iweta in nen, ‘Kuraua pang tamam le tinam a kulongo

[✧] 7:7 Esai (Aisaia) 29:13

betanga kidi.’✧ Inbe wer san in nen, ‘Bet tool iwete betanga dook tiap a bet igarungu tamana too tinana ye nga, ngan karaumate a imata.’✧

¹¹ Bong ang nga dada kiang yo kapatomonai di tooltool ye i, in nen. Kumata le tool atu, in pat le so ki bet ilono tamana too tinana ye, bong iwete pang di nen, ‘So kiau yo bet alonang ye a kakap yau nga, ngan awetekala a akap ye lo ponana kiau pang Maro oo,’*

¹² ngan kumata bet iyei nen nga, ngan ang nga kawete bet tool tani in ke bet ipamulu so tina ye Maro inbe ilono tamana too tinana ye tiap.

¹³ Le ye dada kiang yo kayeii nen i, in ang nga katoo momo kiang ang tapmu, inbe karautoo betanga ke Maro ye. Inbe dada alunu mulu yo kayei nga, ngan gaongo leu.”

Soo So Yo Bet Iyeie Tool A Tinini Giri Leu Ye Maro Matana I

(Matiu 15:10-20)

¹⁴ Yesu iwete pang di nen a imot, motong la ikiu di tooltool malala mai tina ngan mulu a timan pang ye man iwete pang di nen. Iyei ne, “Ang le imot katar talngamu ye betanga kiau i, inbe lomu kaula urata ye.

¹⁵⁻¹⁶ So yo bet tool ikani ye koonoo a ilo kapono lono i, in ke bet igarungu le giri leu ye Maro matana tiap. Bong so yo iken tool lono, lo ngan bet

✧ **7:10** Pamulenge (Kisim Bek) 20:12; Wer (Lo) 5:16 ✧ **7:10** Pamulenge (Kisim Bek) 21:17; Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 20:9 * **7:11** Dada atu yo di Yuda titoo, in nen, kumata le tiwete bet so in Koban nga, ngan so tani in pang Maro le ke bet tilon di tooltool kapala ye tiap.

ipas ye koonoo a isi in la bet igarungu le giri leu ye Maro matana i.”

¹⁷ Yesu iwete pang di tooltool malala mai tina nen a imot, motong la igege di sila tinepe, inbe ilo pang rumu lono. Motong la di galiunu titor panini ye betanga tani yo ikatte, in punu.

¹⁸ Le nga Yesu iwete pang di nen, “Ona, ang nga o taukamu lo galanga lapau, too? Nga gelei, ang nga ke bet kakap betanga kiau palbe tiap, too? Kalongo, so yo bet tool ikani ye koonoo a ilo kaponu lono i, in ke bet igarungu le giri leu ye Maro matana tiap,

¹⁹ yesoo bong so yo nen nga, ngan lo igarungu tool tani in lono tiap. Bong ole lo iken ye matuk le kodokodo ki leu, lo ngan bet itoo dada ki a idu pang tana.” Ngan tina Yesu iwete nen nga le ipagalanga lodi nen, bet kaningi tina yo matana matana nga le imot, ngan dook mata ke bet takan.

²⁰ Motong la iwete mulu nen, “So yo iken tool lono, lo ngan bet ipas ye koonoo a isi in la bet igarungu le giri leu ye Maro matana i.

²¹ Inbe dada tina yo awete ye bet ipas ke tool lono a isi pang diki, ngan nen; lono dook tiap pang tool san, inbe ikapsap ye dada ke di kerenge, inbe iyei dada dook tiap ke pinnau le raumatenge di tooltool a timmata, inbe iyei bauk.

²² Inbe dada dook tiap yo ke matana so in iso panga, inbe lon kases pang di diene, inbe ikap llungunu ye di tooltool, inbe taukan moomoonoo ye dada dook tiap yo iyei mallangana nga, inbe matana gorengana ye so kidi diene a lono dook tiap pang di, inbe illung pang di tooltool a igarung

edi, inbe koon payiti a iyeyi dada dook tiap kapala ben di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga.

²³ Ngan dada dook tiap tina nga le imot iken tool lono, lo ngan bet ipas a isi ke diki nga, ngan ole igarungu tool le giri leu ye Maro matana.”

Garup Atu Ke Ponisia Itara Lono Medana Pang Yesu

(Matiu 15:21-28)

²⁴ Motong la Yesu imadit a igege malala tani, inbe ipa le ila ye ni yo iken potai pang ye malala mai Taia i. Ngan lono bet di tooltool tikamata tiap, le nga idewe a ilo rumu atu lono. Bong ngan tikamata le di tooltool lodi galanga ye ni yo inepe ye i.

²⁵⁻²⁶ Ngan garup atu yo so sidi idiwidiwi natunu garup kase i, in ilongo tina yo Yesu iman inepe nga, le nga palbe leu be ila le la igun turunu du kene punu, inbe itoru a imangmang ye bet inganga so sidi a ikoo ye natunu garup tani. Ngan garup tani in ipa ye rara kidi Yuda tiap, inbe tinana ipasuiu la Ponisia ke tana mai Siria ngo.

²⁷ Le nga Yesu iwete panga nen, “Kumata bet takap kaningi kidi kakase a takatte mugu pang di gaunu bet tikan nga, ngan in dada dook tiap. Bong kulkulunu ngan ole tapakan di kakase le kapodi sung go, lo ngan bet takatte kaningi naunu naunu yo kidi nga, ngan pang di gaunu kooti.”

²⁸ Motong la garup tani in iraua betanga ki nen, “E, Tool Mai, betanga kiong in moolmool. Bong ye kene yo di kakase tikan so ye in nga, ngan di gaunu yo tinepe kakawa parmana nga, ngan

ole tikan kaningi morrana kidi yo imaruru du kakawa parmana, ngan lapau.”

²⁹ Yesu ilongo tina yo iwete nen nga, le nga iyei ne, “Ong in kuraua betanga kiau dook mata san, le lom ponana, inbe kumulu a kula pang rumu kiong. So sidi igege natum garup tani oo.”

³⁰ Motong la imulu a ila pang rumu ki, ngan ikamata natunu tani in so sidi igege a ila inbe tinini dook mata a ikenen moi pono ki.

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Talngan Dikidiki Inbe Men Modo I

³¹ Motong la Yesu imadit a igege tana mai yo malala mai Taia iken ye i, inbe ila pang ye malala mai san yo ene Saidon i, motong la bet imulu ngan iwakai le ipa kataunu ye tana yo ene Dekapolis[†] i, le du pombe ye ran Galili.

³² Idu pombe le inepe nango, motong la di tooltool pattu tikaua tool atu a tila pang ye. Ngan tool tani in talngan dikidiki, inbe men modo le ke bet iwetewete tiap lapau. Le nga tila, motong la titoro Yesu a timangmang ye bet itara bene lo tool tani in pono, a bet nen ngan tinini dook mata mulu.

³³ Le nga Yesu ikaua tool tani in a yeru tigege di tooltool malala mai tina le tila manga mooloo kasin, inbe itar bene boroborene lo tool tani in talngana lono. Motong la ikoronai ngoonoo lo ye bene boroborene, inbe itar lo ye tool tani in mene.

³⁴ Motong la itada le matana lo pang ye malala ke Maro, inbe itang le iparama amunu a iwete

[†] **7:31** Ni tani yo ene Dekapolis i, in lono ki ben Malala Maimai Sangaul.

pang tool tani nen, “Epata!” Ngan betanga tani in punu nen, “Kupanganga!”

³⁵ Ngan le pattu leu be talngana gimono ngan imapolo, inbe mene iyolo le iwetewete dook mata mulu lapau.

³⁶ Motong la Yesu iwetekala di bet ken tikaua bingi pang tool sa ye so yo pombe in be. Bong tiap! Moolmool iwete betanga nen pang di kaiye, bong ngan di tooltool tina ngan tikaua bingi ye le ikenen leu, le bingi ki ingaua ni.

³⁷ Ngan nen le di tooltool tina le imot yo tilongo bingi ki nga, ngan titakrai belebele. Inbe tiyei ne, “Ona tiap! So le imot yo iyei nga, ngan dook mata san. Le kakamata, ikarata di tooltool yo talngadi dikidiki inbe medi modo nga, le tilongo betanga inbe tiwetewete.”

8

Yesu Ipankan Di Tooltool Alunu Ben 4,000 (Matiu 15:32-39)

¹ Ye kene tani in di tooltool malala mai timan tigaua mulu a tinepe le le kaningi kidi imot, motong la Yesu ikiu di galiunu a timan pang ye man iwete pang di nen,

² “Au i lok pang di tooltool nga san, yesoo timan a man taye di tanepe nanga ye ke tol oo, le dookoot nga taukadi so yo bet tikani i.

³ Kumata bet atar di a tipa ye pitolo kidi a tila pang rumu kidi nga, ngan ole matadi taltalai a timol dada, yesoo di tooltool tina ngan kapala tipa ke ni mooloo san la le timan ni nga.”

⁴ Motong la di galiunu tiraua betanga ki nen, “Ona, idi nga tanepe ye ni balim koonoo sa! Ole

takap porong ngai bet tapakan di tooltool malala mai nga ye i?”

⁵ Motong la Yesu itor di nen, “Porong kiang ngan dukumu pi?”

Ngan di galiunu tina tiyei ne, “Porong kiam nga dukumu limi be ru.”

⁶ Motong la Yesu iwete pang di tooltool malala mai tina bet du tiwur tana. Inbe ikap porong tina yo limi be ru nga, a iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la itepalapala, inbe ikap pang di galiunu bet la timalimi di tooltool tina ye. Ngan le di galiunu tina ngan tiyei ben yo iwete pang di nga.

⁷ Inbe di ngan i kidi paranga pattu lapau, le nga tikap pang Yesu a iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la iwete pang di galiunu bet la timalimi di tooltool tina ngan ye.

⁸ Ngan le di tooltool tina ngan tikan le kapodi sung dook mata. Motong la Yesu di galiunu tiwinoko kaningi naunu naunu tina yo iken nga, ngan a tipadid ye karei limi be ru le lo ipon.

⁹ Ngan di tooltool tina yo tigaua a tikan so nga, ngan kinkatingi kidi ben 4,000. Le nga tikan so a imot, motong la Yesu itar di a timulumulu a tila.

¹⁰ Motong la palbe leu be iye di galiunu tiyiri ye ookoo kidi, inbe tikooi a tisaut a tila pang tana mai Dalmanuta nga.

¹¹ Tila pombe Dalmanuta a tinepe, motong la di Paresi pattu timan a man tiye Yesu tiwetewete a tiparsu ye betanga. Ngan lodi bet titoua, le nga titoru bet iyeie mos sa a iyei tarkilanga panga ben Maro yo inepe ye malala ki ete ni, in la iwanga a isi i.

¹² Bong ngan Yesu lon moo mai san ye di. Le nga iyei ne, “Nga gelei bet ang tooltool yo ke dookoot nga kator bet kakamata mos sa a iyei tarkilanga pau nga? Awete pang moolmool nen, au i o ke bet apitnaia tarkilanga sa a kakamata, ngan tiap.”

¹³ Motong la igege di tooltool tina ngan sila tinepe, inbe iye di galiunu timulu a du tiyiri lo ookoo pono, motong la tipoi a tila pang ran koonoo kapala nga.

Yesu Iwete Bet Tikauwai Dook Ye Di Paresi Tiye Erot
(*Matiu 16:5-12*)

¹⁴ Yesu di galiunu lodi kalli le mala bet tikap toko porong dukumu sa mulu tiap, bong dukumu ataleu la tikauu a idu ookoo pono i.

¹⁵ Motong la Yesu ikap noonongoo pang di nen, “Ken kakap tutang, inbe kakauwai yang dook leu ye yis kidi Paresi tiye Erot.”

¹⁶ Ye kene yo di galiunu tilongo Yesu iwetewete ye so maitiap tani yo ilo ye porong ngan iyeii a isung le imot in nga, ngan di tapdi tiwetewete a tiyei ne, “Iwete nen nga, yesoo ye yo lod kalli le takap toko porong siap nga.”

¹⁷ Bong ngan Yesu lon galanga ye so yo tiwetewete ye ngan oo, le nga itor di. Iyei ne, “Ai, nga gelei bet ang tapmu kawetewete ye yo kakap toko porong siap nga? Ang nga kakamata so yo ayei nga, e lomu galanga yau tiao, too? Ang nga o kutomu mede mata dawa ben pat, too?”

¹⁸ Ang nga matamu, bong nga gelei a kakamata so sa ye tiap nga? Inbe ang nga talngamu, bong

nga gelei a kalongo betanga ye tiap nga? Ang nga o lomu tut pitiap yege, too?

¹⁹ Oo, ye kene yo atepalapala porong dukumu limi pang di tooltool 5,000 ye in nga, ngan le kapadid karei pi ye porong naunu naunu tina le lo ipon nga?”

Ngan di galiunu tina ngan tiyei ne, “Karei sangaul be ru.”

²⁰ Motong la itor di mulu nen, “Inbe ye kene yo atepalapala porong dukumu limi be ru pang di tooltool 4,000 ye in nga, ngan le kapadid karei pi ye porong naunu naunu tina le lo ipon nga?”

Ngan tiyei ne, “Karei limi be ru.”

²¹ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Ngan nga gelei a le lomu galanga pitiao nga?”

Yesu Ikarata Tool Atu Matan Kis La Betsaida Ngo

²² Yesu iye di galiunu tina ngan tila pombe Betsaida, motong la di tooltool pattu tikaua tool atu yo matan kis in a timan pang ye Yesu. Timan, motong la tiwete panga, inbe timangmang ye bet itara bene lo ye tool tani a bet nen ngan matana dook mata.

²³ Le nga Yesu itoko tool tani yo matan kis in bene, inbe idede a yeru tidu ke diki ke malala tani in. Motong la ikoronai ngoonoo ilo ye tool tani in matana, inbe itara bene lo pono. Inbe itoru nen, “Kumata so sa lapau, too?”

²⁴ Ngan tool tani in matana pang ete, inbe iwete nen, “E, akamata di tooltool tipa, bong igalanga tiap, dawa ben kai ila be iman nga.”

²⁵ Tina iwete nen nga, le Yesu itara bene mulu lo ye tool tani in matana. Ngan le matana irere le dook mata, inbe ikamata so le imot iken mallangana.

²⁶ Motong la Yesu iwete panga nen, “Ken kupa le kulo malala lono be, bong kupa so le kudi rumu kiong.”

*Pita Ipaposo Yesu La Mallangana
(Matiu 16:13-20; Luka 9:18-21)*

²⁷ Yesu iye di galiunu titoo dada a tilo pang ye malala kapala yo iken potai pang ye malala mai Sisaria Pilipai i. Ngan tipa dada go, inbe itor di galiunu tina nen, “Ai, di tooltool tiwete bet au i sei?”

²⁸ Ngan tiyei ne, “Di tooltool kapala tiwete bet ong in Yowan yo irriu di tooltool i, inbe kapala ngan tiwete bet ong in Ilia. Inbe di tooltool kapala ngan tiwete bet ong in Maro koonoo atu yo ke mukot nga.”

²⁹ Motong la Yesu itor di mulu nen, “Ngan ang nga, kawete bet au i sei?”

Ngan Pita iraua betanga ki nen, “Ong in Kirisi, tool yo Maro ipootoo bet si ipamulu di tooltool ki ye so dook tiap yo bet igarung di i.”

³⁰ Motong la Yesu iso lodi bet ken tiwete nini pang tool sa be.

*Yesu Iwetewete Ye Matenge Ki
(Matiu 16:21-28; Luka 9:22-27)*

³¹ Motong la Yesu imadit a ipatomonai di galiunu tina nen, “Tool Moolmool Ke Maro ole isolo moonoo le masngana alunu kaiye. Inbe di tooltool

maimai kidi Yuda tiye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro ole tiwala muridi panga inbe tiraumate le imata. Bong ole iken ye ke ru, lo ngan bet ye tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.”

³² Yesu iwete pang di a ipagalanga lodi ye betanga i, motong la Pita ikauu a yeru leu tila manga mooloo kasin, inbe ipasak panga a bet ilele ye betanga yo iweta i.

³³ Bong Yesu idalele a matana pang ye di galiunu kapala, inbe ipasak pang Pita. Iyei ne, “Satan, kukoo yau a kudu ke murik. Betanga yo kuwete nga, ngan kutoo Maro lono tiap, bong kutoo di tooltool ke tana lodi.”

³⁴ Motong la ikiu di tooltool malala mai tina ngan tiye di galiunu man tigaua, inbe iwete pang di nen, “Kumata tool atu lono bet man itoo au nga, ngan ye taunu irautoo le du inepe lopo, inbe isoloo kai palasingi ki a itoo au.

³⁵ Yesoo, sei tool yo lono mai san ye nepongo ki ke tana i mai mata a iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye nepongo ki ke tana i tiap, inbe iraiia tinini le imot pau bet iyei urata ke bingi dook mata kiau i, in ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i.

³⁶ Inbe kumata tool atu bet iyau balingi matana matana le imot ke tana i panga, lo ngan bet imata a ila nga, ngan ole balingi tina ngan iloni balai?

³⁷ Too, soo so dook mata ke bet tool sa ikauu pang Maro a bet nen ngan iraukolo nepongo ki yo ilene in ye i? So siap!

³⁸ Di tooltool yo dookoot tinepe nga, ngan tikapsap ye dada yo dook tiap nga, inbe tiwala

muridi pau a tiyei dawa ben garup yo idada nintooroo la iyei bauk i. Ngan la kumata tool atu bet moomoonoo yau inbe ye betanga kiau le ipataukala ye di tooltool tina ngan matadi nga, ngan ye kene yo bet Tool Moolmool ke Maro imulu a isi ye i, in ole moomoonoo ye tool tani lapau. Ye in ole iye di bangabangana ke Maro yo ipootoo di panga ye taunu nga, ngan tisi inbe ole ipitnaia Tamana lulngana yo maiyoko in mal-langana a di tooltool tikamata, bong ye kene tani ole moomoonoo ye di tooltool yo mugu ngan moomoodi ye nga.”

9

¹ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Awete pang moolmool nen, di tooltool kapala yo dookoot taye di takododo ni nga, ngan ole timmata tiao inbe tikamata dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ipa ye gurana ki ole pombe mallangana.”

Yesu Tinini Ipalele

(Matiu 17:1-13; Luka 9:28-36)

² Tinepe le nga ke limi be atu iman a ila, motong la Yesu ikaua Pita iye Yemis inbe Yowan a iye di tipa a tilo pang kawal yo kutono lo ete yege i, bet lo di leu tinepe nango. Tilo, motong la di galiunu tikamata tina yo tinini idik le san mulu nga.

³ Inbe sousoungu le mala ki nga ikoko le milmilbe nga. Ngan di tooltool yo ke tana i nga, ngan sa ke bet ingas so ki le ikoko nen tiap yege.

⁴ Motong la di galiunu tina yo tol nga, ngan tikamata Ilia iye Mose yo pombe a tiye Yesu tiwetewete nga.

⁵ Le nga Pita iwete pang Yesu nen, “Pannoongoo, nga dook mata ke bet idi nga tanepe nanga. Le kumalum pam, a bet nen ngan amre badabada tol; atu pong, san pang Mose, inbe san pang Ilia.”

⁶ Ngan Pita isere betanga yo bet iweta i, ngan la le iwete sorok nen nga, yesoo iye di diene ngan titattadai belebele.

⁷ Motong la eng tene atu isi le si rur ki iloko la podi, inbe tool atu kalngana pombe eng tene tani lono in iwete nen. Iyei ne, “Tool in au Natuk yo lok panga mai san i. Le kalongo betanga ki yo bet iwete pang nga!”

⁸ Ngan tool tani kalangana iwete nen a imot, le palbe leu inbe Yesu di galiunu tina bet matadi sarai, ngan tikamata toko tool siap. Bong Yesu yetaleu la iye di tinepe i.

⁹ Motong la ye kene yo iye di galiunu tipa ke kawal a bet timulu a tidu ye in nga, ngan iwete betanga medana pang di bet ken tigasagasa pang tool sa ye so yo tikamata, ngan be. Bong bet iken ye di leu le ilo ye lal yo bet Tool Moolmool ke Maro igege ni ke matenge a imadit mulu ye i.

¹⁰ Le nga di galiunu tina ngan tilongo koonoo a titoo betanga ki le so tina ngan iken ye di leu. Inbe nga di tapdi tiwetewete a tiyei ne, “Oo, betanga yo iwete bet ole igege ni ke matenge a imadit mulu ye i, in punu balai?”

¹¹ Motong la titoru nen, “Nga gelei a di pannoon-goo ke wer ke Maro tiwete bet Ilia ole imugu a isi, lo ngan bet Mesaia* itoo nga?”

* **9:11** Ngan betanga tani yo Mesaia i, in punu ben Kiriisi, tool yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

12 Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Betanga in moolmool. Ilia ole imugu a isi bet si ikarata so le imot yo iken dook tiap nga, le iken dook mata. Bong ole gelei ye betanga yo tiwodo mukot lo ye Rau ke Maro nga? Ngan betanga tina ngan nen, bet Tool Moolmool ke Maro ole isolu masngana mai san, inbe di tooltool ole tiwala muridi panga.

13 Bong bet awete pang nen, Ilia tani in isi oo. Inbe dada dook tiap le imot yo di tooltool lodi bet tiyei panga nga, ngan tiyei panga moolmool, dawa ben betanga tina yo tiwodo ye a iken ye Rau ke Maro nga.”

*Yesu Inganga So Sidi Ye Tool Kase Atu
(Matu 17:14-21; Luka 9:37-43)*

14 Ye kene yo Yesu iye di galiunu tol tina ngan tipa le du pombe pang ye di galiunu kapala nga, ngan tikamata di tooltool malala mai yo tigaua a tigaliu di nga. Inbe di pannoongoo ke wer ke Maro pattu ngan tiye di tiparsu ye betanga.

15 Ngan yeiso bet di tooltool malala mai tina ngan tikamata Yesu, ngan le titakrai belebele inbe palbe leu be tidada a tila le la tiwete lo ponana kidi panga.

16 Motong la Yesu itor di galiunu tina nen, “Ai, soo so kaye di tooltool ngan kaparsu ye i?”

17 Ngan tool atu yo inepe kataunu ye di tooltool malala mai tina i, in imadit a iraua betanga ki nen, “Atoo, Pannoongoo, au i akaua natuk la aman pang yong nga, yesoo so sidi idiwidiwoo a iyeii le koon kis le ke bet iwetewete tiap.

¹⁸ Kanakana ngan kumata bet so sidi tani in imadit ye nga, ngan ole ikatte du tana a isodan-gadanga a ngoon sian du, inbe ikanen dongana a iparrasa. Ngan la aman bet man ator di galium nga bet tinganga so sidi ye, bong ngan ke bet tiloni tiap.”

¹⁹ Motong la Yesu iyei ne, “Ona tiap! Ang di tooltool yo dookoot kanepa nga, ngan katara lomu le imede ye Maro tiap. Nga ole ke pi mulu bet nen ngan ayang tanepe inbe awete a kayei dada yo nen ngan mulu ye nga? Oo, kakaua kase in a iman yau.”

²⁰ Motong la tikaua kase tani a ila pang ye nga. Bong yeiso bet so sidi tani in ikamata Yesu, ngan le pattu leu be idiwidiwi kase tani a ikatte du tana du itangarur a itapulpul, inbe ngoon sian du ye koonoo.

²¹ Motong la Yesu itoro kase tani in tamana nen, “Ngan iyei nen ye taudu pi koot?”

Le nga tamana iraua betanga ki nen, “So i pombe panga ye kene yo ye kene kase go nga.

²² Inbe ye kene kapala bet so sidi tani in imadit ye nga, ngan ole ikatte lo ei lono, too ran lono, inbe ikapge bet iraumate a imata. Bong kumata le kukanamai ong ke bet kuyei so nen nga, ngan lom pam a kulonam.”

²³ Motong la Yesu iyei ne, “Nga gelei a kuwete pau, bet kumata le akanamai au ke bet ayei so nen, ngan ayei nga? Awete pong nen, kumata tool bet itara lono medana nga, ngan so sa yo bet imoo pang Maro bet iloni ye, ngan tiap.”

²⁴ Le nga pattu leu be kase tani in tamana koonoo le mai. Iyei ne, “Au i atara lok medana,

bong lo medana kiau i mai mata tiap. Le lok bet kulonau a atara lok le imede moolmool.”

²⁵ Ye kene tani in Yesu ikamata di tooltool malala mai tina ngan timadit bet tidada a tila pang ye di nga, le nga ipasak pang so sidi tani. Iyei ne, “Ong so sidi yo kuyeie kase i a koonoo le talngana kisis i, in awete le kook mede ye betanga pong bet kupas a kugege le kumulukala mulu be.”

²⁶ Motong la so sidi tani in isulu paue a ikatte kase tani le idu tana a itangarur belebele, inbe ipas a ila. Ngan ipas a ila inbe kase tani in sila iken le tau pulesingi ye dawa ben tool imata nga. Le nga di tooltool malala mai tina ngan tikamata le tiyei ne, “Ona, o imata oo.”

²⁷ Bong ngan Yesu itoko bene inbe ipamaditi le lo ikodo.

²⁸ Motong la imulu a ila le ilo rumu lono, le lo iye di galiunu leu tinepe. Motong la titoru nen, “Ai, nga gelei a le bet amnganga so sidi ni, ngan le ikoo ye tiap nga?”

²⁹ Ngan Yesu iyei ne, “So sidi yo nen nga, ngan ole tanganga di ye dada ke pataraungu leu.”

³⁰ Motong la Yesu iye di galiunu tigege malala tani, inbe tipa so le tila tana mai Galili. Ngan lono bet di tooltool sa lodi galanga ye ni yo bet la tinepe ye in tiap,

³¹ yesoo lono bet di leu tinepe inbe ipatomonai di. Nen le iwete pang di nen, “Ole titara Tool Moolmool ke Maro la di tooltool bedi, a bet nen ngan tiraumate a imata. Ngan ole iken ye ke ru, lo ngan bet ye ke tol ki, ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.”

³² Ngan di galiunu tina ngan tilongo patomon-aingi ki, ngan lodi galanga ye betanga ki yo iwete ngan punu tiap. Bong titattadai bet titoru, a bet nen ngan iwete nin pang di nga.

Yesu Di Galiunu Tiparsu Ye Sei Bet Ole Iyei Kuto Mai Pang Di I

(Matiu 18:1-5; Luka 9:46-48)

³³ Yesu iye di galiunu tipa a la pombe malala mai Kapenam, le nga tilo rumu lono. Motong la itor di galiunu tina nen, “Ai, soo so tapa dada a taman ngan kaweteweta a kaparsu ye i?”

³⁴ Bong di galiunu tina ngan tiwetewete tiap, sila tikodo be tipalongo leu, yesoo timan dada ngan tiwetewete a tiparsu ye sei tool bet iyei kuto mai a imugu pang di i.

³⁵ Motong la Yesu du iwur, inbe ikiu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan a timan pang ye man iwete pang di. Iyei ne, “Sei tool yo lono bet ene mai le imugu pang di diene i, in ole ye taunu irautoo ene le idu lopo, inbe iyei ben kapraingi a ilon di tooltool nga le imot.”

³⁶ Motong la ikaua kase mai tiap atu man ipatokode lo ikodo kataunu kidi. Motong la iwookoo, inbe iwete pang di galiunu nen,

³⁷ “Kumata sei tool bet lon tutau le ikaua kase mai tiap yo nen i a iloni nga, ngan ye in ikau au a ilonau lapau. Inbe kumata sei tool bet ikau au a ilonau nga, ngan ye in ilonau leu tiap, bong ilono Tamak yo iwangau a asi i, in lapau.”

Tool Yo Iyei Koi Paidi Tiap I, In Ben Tool Kiidi
(Luka 9:49-50)

³⁸ Motong la Yowan iwete pang Yesu nen, “Pan-noongoo, am nga amkamata tool atu ipootoo em, inbe inganga di so sidi ye. Le amwete panga a amlele, yesoo ye in inepe ye budanga kiidi tiap.”

³⁹ Bong ngan Yesu iwete pang di nen, “Tiap, ken kalele be! Kumata tool atu bet iyeyi mos ye gurana ke au ek nga, ngan ke bet palbe leu be iportak a igarungau ye betanga dook tiap, ngan tiap.

⁴⁰ Yesoo, tool yo iyeyi koi paidi tiap i, in ben tool kiidi.

⁴¹ Awete pang moolmool nen, kumata tool sa bet ikaua ran ruku atu pong bet kuyinu yesoo ong in tooltool ke Kirisi nga, ngan Maro ole lon kali urata ki tiap, le pang dama ni ngan ole ikaua balingi dook mata panga ye urata kootoonoo ki.”

*Tayei Di Diede A Tigege Lodi Medana Yo Titaru,
In Be*

(Matiu 18:6-9; Luka 17:1-2)

⁴² Motong la Yesu iwete mulu nen, “Kumata tool atu bet iyeyi di kakase maimai tiap yo titara lodi medana pau koot nga, ngan atu le bet ikap-sap ye sennene nga, ngan tool tani in ole isolu urata moonoo dook tiap. Le moolmool, kumata bet tituku pat somai yo ke raunganingi dingding patunu ngan atu lo gurini, inbe tikatte du tiek lono a bet nen ngan idaup a imata nga, ngan ben dook kasin, yesoo bong urata moonoo dook tiap yo bet isola ye dada dook tiap ki tani yo iyeyi i, in ole dook tiap le dook tiap ki taunu.

⁴³⁻⁴⁴ Ngan nanga, kumata le bem atu bet iyolong la kuyeyi sennene nga, ngan kusaputu a kotte. Dook mata in nen, bet bem ataleu, ngan la bet ole kulo ye malala ke Maro lo kunepe ye nepongo

dook mata yo iken nen le taukan motingi in nga. Bong dook tiap in nen, bet bem ru iken ngan ole tiyolong la kuyei sennene, a nen ngan tikatte ong a kudu ye malala ke masngana yo ei ki ikan nen le taukan motingi i.

⁴⁵⁻⁴⁶ Inbe kumata le kem atu bet iyolong la kuyei sennene nga, ngan kusaputu a kotte. Dook mata in nen, bet kem ataleu nga, ngan la bet ole kulo ye malala ke Maro lo kunepe ye nepongo dook mata yo iken nen le taukan motingi in nga. Bong dook tiap in nen, bet kem ru iken ngan ole tiyolong la kuyei sennene, a nen ngan tikatte ong a kudu ye malala ke masngana.

⁴⁷ Inbe matam lapau, kumata le matam atu bet iyolong la kuyei sennene nga, ngan kupaii a kotte. Dook mata in nen, bet matam ataleu nga, ngan la bet ole kulo kugaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga. Bong dook tiap in nen, bet matam ru iken ngan ole tiyolong la kuyei sennene, a nen ngan tikatte ong a kudu ye malala ke masngana.

⁴⁸ Ngan ye malala tani, in
‘di motomoto maimai tiap yo bet tikan di tooltool
nga, ngan timatamata tiap.

Inbe ei ki ikan nen le taukan motingi.*

⁴⁹ “Awete pang nen, yesoo di tooltool ke paroranga so pang Maro titirtir tiek lo ye so yo bet tiyei paroranga ye, ngan pono, lo ngan bet tidaun ye ei, a nen ngan dook mata ye Maro matana. Ngan gaongo leu, urata moonoo ole pombe pang yang a itou ang, a bet nen ngan kayei ben so ke paroranga yo titirtir tiek lo pono lo ngan bet tidaun nga.

* 9:48 Esai (Aisaia) 66:24

⁵⁰ Tiek in so dook mata, bong kumata bet gurana ki imot nga, ngan ole kuyeie tiek tani in balai bet iyei tiek mulu nga? Dada siap! Ngan nanga, ang nga ole kayei dawa ben tiek dook mata, inbe kapaposo lo silene ke Maro pang di tooltool, a bet nen ngan kaye di kagauagaua dook mata.”

10

Yesu Iwetewete Ye Dada Ke Parsukraingi (Matiu 19:1-12; Luka 16:18)

¹ Yesu imadit a igege ni tani in, inbe ipa le la pombe tana mai Yudia yo iken ke ran Yodan koonoo kapala i. Ngan le di tooltool malala mai timan tigaua pang ye mulu. Le nga itoo dada yo kanakana ngan iyeii i, inbe ipatomonai di ye betanga ke Maro.

² Motong la di Paresi pattu timan pang ye bet man titoua. Le nga titoru nen, “Ai, bet tamoto atu isukraia rimana nga, ngan idada wer yo kiidi in pono, too tiap?”

³ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Wer yo Mose ikap pang nga, ngan iwete balai?”

⁴ Ngan tiyei ne, “Mose imalum pam bet kumata le tamoto atu lono bet isukraia rimana nga, ngan ole iwodo rau ke parsukraingi, lo ngan bet ikauu pang rimana tani, inbe inganga a ila.”

⁵ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ye yo Mose iwodo wer nen pang nga, yesoo ang nga kutomu mede san dawa ben pat.

⁶ Bong kulkulunu yege, ye kene yo Maro itar lang le tana ye in nga, ngan ‘ikarata di tooltool le

tamoto be garup.’✧ Ngan la le betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan iwete nen,

⁷ ‘Ye punu yo nen in la le tamoto bet ikere nga, ngan ole igege tamana le tinana, inbe la iye rimana tinepe gaongo,

⁸ a bet nen ngan yeru tigaua le tinidi ataleu.’✧ Ngan nen le yeru ke bet tinepe ben di tooltool ru mulu tiap, bong tigaua tinidi le tiyei ben tool ataleu.

⁹ Ngan nanga, soo so yo bet Maro ye taunu ipakere a igaua le atu koot nga, ngan ken tool sa ipoto le iken ki ki mulu be.”

¹⁰ Yesu iwete pang di nen a imot, le nga iye di galiunu timulu a tilo rumu lono. Motong la di galiunu tina ngan titoru ye betanga tani nga.

¹¹ Le nga iraua betanga kidi nen, “Sei tool bet isukraia rimana, inbe la iyooloo garup san nga, ngan tool tani in igarungu kerenge ki iye rimana ye dada dook tiap ke bauk yo iyeei i.

¹² E kumata garup atu bet isukraia nintooroo, inbe la iyooloo tamoto san nga, ngan garup tani in iyei dada dook tiap ke bauk lapau.”

Yesu Ipamede Di Kakase Maimai Tiap Ye Betanga Dook Mata

(Matu 19:13-15; Luka 18:15-17)

¹³ Di tooltool pattu tikap di natudi yo maimai tiap ngan a timan pang ye Yesu, a bet nen ngan man itoko kutodi inbe ipamede di ye betanga dook mata. Bong ngan di galiunu tipasak pang di a tisoror di.

¹⁴ Ngan Yesu ikamata di galiunu tina yo tiyei nen nga, le nga katen malmal a iwete pang di nen, “Ai, ken kasoror di kakase ngan be! Bong kamalum pang di a timan pang yau, yesoo di tooltool yo bet lo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan dawa ben di kakase tina nga.

¹⁵ Awete pang moolmool nen, kumata le tool atu imalum pang Maro bet iyei tool mai panga inbe matan kala dawa ben di kakase tina ngan tiap nga, ngan o ke bet lo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di ngan tiap.”

¹⁶ Motong la ikap di kakase tina ngan man iwarara di a itar bene lo podi, inbe ipamede di ye betanga dook mata nga.

*Tool Ballingana Atu Iye Yesu Tiwetewete
(Matiu 19:16-30; Luka 18:18-30)*

¹⁷ Yesu imadit a bet ipa mulu, ngan tool atu idada gorri a ila le la igun turunu du kene punu, inbe itoro nen. Iyei ne, “Pannoongoo, ong i tool dook mata. Nga bet atorong, ole ayeie soo so, a bet nen ngan akaua nepongo dook mata yo taukan motingi in nga?”

¹⁸ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Nga gelei bet kuki u au ye tool dook mata nga? Idi nga tool sa yo dook mata, ngan tiap, bong Maro yetaleu in la dook mata i.

¹⁹ Ong i lom galanga ye wer yo Maro ikap pang Mose ngan oo. Wer tina ngan iwete nen: ‘Ken kuraumata di tooltool be, inbe ken kuyei bauk be, inbe ken kupinau be, inbe ken kusopo koom ye betanga doko be, inbe ken koom paweserai di

diem a kop sorok so kidi be, inbe kuraua pang tamam le tinam a kulongo betanga kidi.’☆ ”

²⁰ Motong la tool tani in iraua betanga ke Yesu nen, “Pannoongoo, ye kene yo au kase go le se dookoot au mai nga, ngan atoo wer tina yo kuwete ngan le imot.”

²¹ Ngan iwete nen, le nga Yesu lono panga mai san le matan kenen ye. Motong la iyei ne, “Dook mata, bong so atu la kuyei tiao i. Le ole kula la kuyawar so kiong ngo le imot, inbe kop pat ki a kop pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. Kumata le bet kuyei nen nga, ngan la bet pang dama ni ngan Maro ole ikap so dook mata yo iken ye malala ki ngo pong nga. Ngan kuyei nen a imot, lo ngan bet kuman man kutoo au.”

²² Tool tani in ilongo tina yo Yesu iwete nen nga, le nga lon madoko, inbe matan mallikanga a ipa a ila, yesoo ye in tool ballingana le so ki alunu san.

²³ Motong la Yesu iportak a matana pang ye di galiunu, inbe iwete pang di nen, “Di tooltool yo ballingadi nen nga, ngan ole urata mai pang di bet tilo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga.”

²⁴ Ngan iwete nen le nga di galiunu tilongo betanga tina le titakrai. Bong ngan Yesu iwete pang di mulu nen, “Di natuk nga, ole urata mai pang di tooltool yo lodi bet tilo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga.

²⁵ Le kakamata, kumata bet asara mai ke solanga burum yo ene kameli, in ikapge bet idewe ye sar gimono maitiap in nga, ngan ole gelei, urata

☆ **10:19** Pamulenge (Kisim Bek) 20:12-16; Wer (Lo) 5:16-20

imoo panga, too? E, moolmool! Ngan ole gaongo leu, kumata le tool yo ballingana in lono bet ilo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan ole urata imoo panga nen lapau.”

²⁶ Yesu di galiunu tina ngan tilongo betanga nen mulu le nga titakrai belebele. Motong la di tapdi tiwetewete nen, “Ona tiap! Bet nen nga, ngan ole sei tool bet Maro ipamule ye so dook tiap yo bet igarungu i?”

²⁷ Motong la Yesu matan kenen ye di, inbe iyei ne, “Tool sa ikapge bet iyei so nen nga, ngan ole imoo panga le isak ye. Bong bet Maro nga, ngan so le imot ngan imarra panga le ke bet isak ye tiap.”

²⁸ Motong la Pita iwete panga nen, “Am nga amgege so kiam le imot, inbe la amman bet man amtoo ong nga.”

²⁹ Ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Awete pong moolmool nen. Kumata bet tool atu lon tutau inbe bingi dook mata kiau le igege rumu ki, too di toonoo le taini le lini, too tinana le tamana, too di natunu, too kumu le so ki nga,

³⁰ ngan Maro ole ikap so yo nen ngan alunu le alunu san panga le kinkatingi ki ben 100 le illos so ki yo igege koot nga. Le tool tani in dookoot nga ye kene yo inepe ye tana i nga, ngan ole ikap rumu, inbe di toonoo le taini le lini, inbe di tinana le di natunu, inbe kumu ki, ngan alunu. Inbe ole di tooltool tikamata yo itoo au nga, le ole tigarungu lapau, bong pang dama ni nga, ngan ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i.

³¹ Bong di tooltool alunu yo timugu nga, ngan pang dama ni ngan ole du tikimur. Inbe di tooltool

alunu yo tikimur nga, ngan pang dama ni ngan ole lo timugu.”

*Yesu Iwete Mulu Le Patol Ye Matenge Ki
(Matiu 20:17-19; Luka 18:31-34)*

³² Yesu iye di galiunu tipa mulu a bet titoo dada a tilo pang Yerusalem nga, ngan le imugu inbe titoo. Ngan tina tikamata yo imugu pang Yerusalem nga, le di galiunu tina ngan lodi sakarungu, inbe di tooltool tina yo titoo di nga, ngan titattadai. Motong la ikap di galiunu yo sangaul be ru nga, ngan a iye di leu tila manga mooloo kasin la iwete pang di mulu ye so yo bet pombe pang ye i.

³³ Iyei ne, “Kapalongo, dookoot katai nga bet talo pang Yerusalem nga, ngan ole tikaua Tool Moolmool ke Maro a titaru la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan bedi. Lo ngan bet tiraua betanga bet ole tiraumate a imata. Le ole tisuketi la di tooltool yo tipa ye di rara kidi Yuda tiap nga, ngan bedi.

³⁴ Ngan la bet di tooltool tina ngan tipalele sere ye a tikorokoronaii, inbe tikap koro a tiwalisi tinini ye, inbe tiraumate le imata. Bong ole ye ke tol ki, ngan la bet imadit mulu ye ni ke matenge nga.”

*Yemis Iye Yowan Titoro Yesu
(Matiu 20:20-28)*

³⁵ Yesu iwetewete ye matenge ki a imot, motong la Sebedi natunu tamoto ru yo Yemis iye Yowan nga, ngan timan pang ye man titoru nen. Tiyei ne, “Pannoongoo, ngan so atu yo amru nga lomam

panga mata i, in lomam bet amtorong ye, a nen ngan ole kuyei pam.”

³⁶ Ngan Yesu iraua betanga kidi yeru nen, “Soo so angru lomu bet ayeii pang i?”

³⁷ Ngan yeru tiyei ne, “Am nga lomam bet ye kene yo bet Maro itarong le kuyei kuto mai a matam kala di tooltool ye in nga, ngan ole kumalum pam amru, a nen ngan atu iwur ke bem oonoo, inbe san iwur ke bem ngas.”

³⁸ Motong la Yesu iwete pang di yeru nen, “Ang nga, so yo kator ye i, in lomu galanga ye moonoo ki tiap. Angru kakanamai ang ngan balai, o ke bet kayin ye ruku ke masngana yo bet ayin ye i, too? Inbe o ke bet karriu ye rriungu yo bet arriu ye i, too?”

³⁹ Ngan yeru tiyei ne, “E, amkanamai am ngan o ke bet amyeyi nen.”

Motong la Yesu iwete pang di nen, “Dook mata, angru nga ole kayin ye ruku yo bet ayin ye i, inbe karriu ye rriungu yo bet arriu ye i.

⁴⁰ Bong betanga yo katorau ye bet atarang atu le iwur ke bek oonoo, inbe san iwur ke bek ngas i, in urata kiau bet ayeii tiap. In urata ke Maro, ye la bet ole ikarata ni tina ngan pang di tooltool yo ipootoo di koot nga.”

⁴¹ Yesu di galiunu yo sangaul nga, ngan tilongo betanga ke Yemis iye Yowan yo titoru nen nga, le nga katedi malmal pang di yeru.

⁴² Le nga Yesu ikiu di le imot man tigaua, inbe iwete pang di nen, “Ang nga lomu galanga nen, di tooltool kuto maimai ke di tooltool yo tipa ye di rara kidi Yuda tiap nga, ngan tikodo le timede ye gurana kidi, inbe tidada di tooltool kidi podi. Inbe

di kuto maimai kidi kapala yo edi ilo ete nga, ngan tirautoo di tooltool kidi le bet tinepe la gurana kidi parmana, inbe titoo betanga yo kidi nga.

⁴³ Bong dada yo nen nga, ngan au i lok bet iken yang be. Le kumata ang tina ngan atu lono bet iyei kuto mai pang nga, ngan ole ye taunu irautoo le iyei ben kapraingi kiang.

⁴⁴ Inbe kumata le ang atu lono bet imugu pang nga, ngan ole iyei ben poranga kiang ang le imot.

⁴⁵ Yesoo, Tool Moolmool ke Maro isi tana bet si di tooltool tiyei urata panga bet tiloni ye, ngan tiap. Bong isi bet si ilon di tooltool inbe iraiia tinini bet imata, a bet nen ngan Maro iyemenai di tooltool ye sennene kidi yo tiyei, ngan be.”

Yesu Ikarata Batimias Matana Yo Ikis Nga Le Irere Mulu

(Matiu 20:29-34; Luka 18:35-43)

⁴⁶ Yesu iye di galiunu tipa le la pombe Yeriko, motong la bet timadit ye panga mulu nga, ngan tiye di tooltool alunu la tigege malala mai tani in, inbe tipa a tila nga. Ngan le la titauaraia tool mata kis atu yo iwurur dada gigini a igaugau pat le so ye di tooltool bet tikap panga i. Ngan tool tani in ene la Batimias i, inbe ye in Timias natunu.

⁴⁷ Le nga ye kene yo ilongo betanga bet Yesu ke Nasaret la ipa a iman in nga, ngan imadit tina le koonoo le mai nen. Iyei ne, “Yesu, ong in Dawiti natunu. Lom pau a kulonau!”

⁴⁸ Ngan le di tooltool alunu tipasak panga a tilele bet koonoo dookoot. Bong ngan tool tani in koonoo le mai mulu. Iyei ne, “Atoo, Dawiti Natunu, lom pau a kulonau!”

⁴⁹ Motong la Yesu ikodo, inbe iyei ne, “Kawete panga a iman.” Le nga koodi pang tool mata kis tani a tiwete panga nen, “Ai, kutattadai be! Kumadit. Ye in koonoo pong bet kuman pang ye ngan.”

⁵⁰ Motong la tool tani in ikatte sousoungu matolene ki in pang diki sila ikino, inbe imadit purukbe le lo ikodo a ila pang ye.

⁵¹ Ila ye, motong la Yesu itoru nen, “Soo so lom bet ayeii pong i?”

Ngan tool mata kis tani in iyei ne, “Pannoongoo, au i lok bet matak rere a akamata ni.”

⁵² Motong la Yesu iyei ne, “Kula, lo medana kiong yo kutaru i, in la ilonong a ikaratong le matam dook mata i.” Le tina pattu leu be matan rere a ikamata ni, inbe itoo Yesu a iye tipa dada a tila.

11

*Yesu Lo Pombe Yerusalem Ngan Di Tooltool Tiy-
itmaka Ene*

Ben Ye In Tool Kuto Mai Atu

(Matiu 21:1-11; Luka 19:28-40; Yowan 12:12-19)

¹ Yesu iye di galiunu tipa a tilo potai pang Yerusalem, ngan le tilo pombe ye malala Betpage inbe Betani yo iken kawal Olip madini nga. Motong la Yesu iwanga di galiunu tina ngan ru,

² inbe iwete pang di nen, “Angru kamugu a kalo ye malala yo iken pang dama i. Ngan kumata bet kapa le lo pombe nga, ngan ole kakamata asara ke solanga di tooltool yo ene donki i, in kase paunu atu yo tiwatu i. Ngan donki tani in tool sa iwur

pono a idada ye pitiao. Lo ngan bet angru karuku ooroo ki, inbe kadede a kasi.

³ Le kumata bet tool sa ikamatang le itorang nen, ‘Ai, nga gelei a kayei nen nga?’ ngan kawete panga nen, ‘Tool Mai bet iyei urata ki ye, lo ngan bet ole palbe leu be ipamule a ise.’ ”

⁴ Motong la di galiunu ru tina ngan tipa le lo pombe, ngan tikamata donki kase paunu tani in tiwatu ke diki potai pang ye dada ke rumu atu. Motong la bet tiruku ooroo ki,

⁵ ngan di tooltool pattu yo tikododo ye ni tani in nga, ngan titor di. Tiyei ne, “Ai, angru ngan in soo so kayeii i? Nga gelei a bet karuku donki in nga?”

⁶ Ngan tiraua betanga kidi ye betanga yo Yesu iwete pang di nga. Motong la di tooltool tina ngan timalum pang di bet tikaua donki tani in a tidu.

⁷ Yeru tikauu a tidu ye Yesu, motong la tidut sousoungu matolene kidi ngan a tiyoo lo donki tani in pono, inbe Yesu lo iwur ye.

⁸ Inbe di tooltool malala mai yo tiye di tipa nga, ngan tidut sousoungu matolene kidi a tiyoo du dada katene, inbe di kapala ngan tila karam lono la tisaput kai bene bene man titar du dada katene lapau.

⁹ Inbe di tooltool kapala yo tipa le timugu, inbe di kapala yo tikimur nga, ngan koodi le mai. Tiyei ne,

“Tayitmaka Maro ene!

Maro ole iyei urata dook mata pang tool yo isi ye Tool Mai ene i.

¹⁰ Maro ole iyei urata dook mata pang tool yo isi bet si iyei tool kuto mai a matan kalam i, in dawa ben sasa kiidi yo Dawiti i.

Tayitmaka Maro ene le ilo ete!”

¹¹ Ngan Yesu lo pombe Yerusalem, motong la ipa so le ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu lo ikodo inbe matan kapsanin so tina le imot yo iken bareme lono nga. Bong ngan ke idu a bet bong, le nga ipas a iye di galiunu yo sangaul be ru nga, ngan tigege Yerusalem inbe timulu a tidu pang Betani.

*Yesu Iwetetoo Kai Yo Ene Pik I, In Le Iwod
(Matiu 21:18-19)*

¹² Tidu tiken a muntu, motong la tigege Betani a bet timulu a tilo pang Yerusalem, ngan Yesu pitola.

¹³ Le nga bet matan la ngan ikamata kai pik atu in ikodo manga mooloo kasin in raunu iwutu belebele. Motong la ipa le ila potai a nen ngan matan sarai too, kanono sa lapau, too tiap. Bong ngan ikamata toko kanono siap, raunu leu, yesoo in lal yo bet kai pik ipu ye, in tiap.

¹⁴ Motong la Yesu iwete pang kai pik tani nen, “Dookoot katai nga a ilo, ngan o ke bet kupu a nen ngan di tooltool tikan puam mulu, ngan tiap.” Ngan le di galiunu tilongo tina yo iwete nen nga.

¹⁵ Yesu iye di galiunu tipa le lo pombe Yerusalem, motong la ipa so le ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu lo inganga di tooltool yo man tigaua a tiyawar so kidi inbe di diedi tiyimi nga. Inbe ipatutud kakawa ke palokanga so kidi tooltool yo tiraukol pat nga,* inbe kakawa ke burungu kidi tooltool yo tiyawar man utu pang paroranga, ngan lapau

* **11:15** Di tooltool tina tikap pat kidi tooltool a tiraukol ye pat ke bareme mai ke sungunu, a bet nen ngan tiyimi so ye.

16 Inbe igunkala di tooltool tina bet ken tikap so yo nen nga mulu inbe tipa a tilo bet tisi koongoo lono ke bareme mai ke sungunu be.

17 Motong la ipatomonai di ngan iwete pang di nen, “Betanga yo Maro iwete a tiwodo lo iken ye rau ki ngan nen, ‘Rumu kiau i, ole tiweta ye rumu ke pataraungu kidi tooltool ke tana maimai nga le imot.’✧ Bong ang nga kayeii le iyei ben ‘ni kidi tooltool ke pinnau bet tiko ye.’✧ ”

18 Di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke wer ke Maro ngan tilongo betanga yo Yesu iwete nga, le nga timadit a tisere dada yo bet tiraumate ye i. Yesoo, tikamata di tooltool malala mai tilongo patomonaingi ki, ngan le titakrai ye a titoo nga, ngan nen le titatadaia Yesu.

19 Ye kene tani in Yesu iye di galiunu ngan tinepe le du rrai, motong la tigege malala mai tani in a tila.

Kai Pik Yo Iwod I
(*Matiu 21:20-22*)

20 Yesu iye di galiunu tina ngan tiken bong le du muntu, motong la bet tipa a tila, ngan tikamata kai pik tani in iwod a ipa so le idu ye ramini.

21 Motong la Pita lon tut le nga iwete pang Yesu nen, “Pannoongoo, kumata! Kai pik tani yo kuwetetoo i, in iwod oo.”

22 Le nga Yesu iraua betanga ki nen, “Katara lomu medana pang Maro.

23 Awete pang moolmool nen, kumata tool atu bet iwete pang kawal i nen, ‘Kumadit a ong taum

kupas le kudu tiek lono ni, 'ngan kumata tool tani in bet lono rru tiap, bong itara lono medana bet so tani in ole pombe nga, ngan Maro ole iyeii le pombe moolmool ben tina yo iwete nga.

²⁴ Ngan nen le awete pang nen, kumata bet kapatarau a katoro Maro ye soo so bet ikap pang, inbe katara lomu medana panga bet ikap pang moolmool nga, ngan ole ikap pang le imot.

²⁵⁻²⁶ Inbe ye kene yo bet lo kakodo a kapatarau ye in nga, ngan kumata le bet lomu tut dada dook tiap ke sennene yo tool atu iyei pang nga, ngan kagiri dada dook tiap ki tina ngan. Ngan la bet Tamamu Maro yo inepe ye malala ki ete i, in ole igiri sennene kiang nga.”†

Di Kuto Maimai Titoro Yesu Bet Sei Ikaua Gurana Panga I

(Matiu 21:23-27; Luka 20:1-8)

²⁷ Yesu iye di galiunu tipa le lo pombe mulu Yerusalem, motong la ye kene yo ilo a lo ipa koon-goo lono ke bareme mai ke sungunu ye in nga, ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke wer ke Maro, inbe di kuto maimai ke di Yuda nga, ngan timan pang ye.

²⁸ Le nga man titoru nen, “Ai, sei itarong a le kuyei urata nen i? Inbe sei ikaua gurana pong bet kuyei urata nen ye i?”

† **11:25-26** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen, bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 26 i. Ngan betanga tani in nen: *Bong kumata le bet kagiri sennene kidi tooltool tiap nga, ngan Tamamu yo inepe ye malala ki ete ni, in o ke bet igiri sennene kiang tiap lapau.*

²⁹ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Dook mata, bong nga bet atorang ye torungu kiau atu ngan. Kumata bet karauu nga, ngan la bet awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata i nga.

³⁰ Oo, kawete! Yowan yo irriu di tooltool i, in sei ikaua gurana panga a le iyei urata ki nga? Gurana tani in ipa ye Maro yo inepe ye malala ki ete ni, too ipa ye di tooltool leu?”

³¹ Motong la di tooltool tina ngan sila di tapdi tiwetewete nen, “Ona! Kumata le tawete bet Maro yo inepe ye malala ki ete ni, in la ikaua gurana pang Yowan in nga, ngan ole itoridi nen. Iyei ne, ‘Ngan nga gelei a le katara lomu medana ye betanga ki tiap nga?’

³² Bong kumata le tawete bet di tooltool ke tana i leu la tikaua gurana pang Yowan nga, ngan o dook mata tiap lapau.” Ngan ye yo tiwete nen nga, ngan titattadai, yesoo di tooltool le imot tiwete bet Yowan in Maro koonoo atu moolmool.

³³ Ngan nen le tiraua betanga ke Yesu nen, “Am nga lomam galanga tiap sa.”

Motong la Yesu iyei ne, “Nen ngan au lapau, o ke bet awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata nen ye i, in tiap.”

12

*Yesu Ikatte Betanga Ye Di Tooltool Dook Tiap
Yo Matadi Kala Kumu Ke Ooroo Wain Nga
(Matiu 21:33-46; Luka 20:9-19)*

¹ Yesu iwetewete pang di tooltool maimai kidi Yuda tina mulu nga, ngan le ikatte betanga pang di nen, “Tool atu in ipe ooroo yo ene wain in kumu

atu. Motong la ikaua koongoo ki le iparkat, inbe ikele gomo atu a ikarata le dook mata bet tipisi wain surunu ngan idu ye. Inbe ire rumu atu le ilo ete pang di tooltool yo bet lo tinepe ye a matadi kala kumu tani nga. Motong la itara kumu tani in lo di tooltool ke kapgingi pattu bedi a bet matadi kala, inbe tiyei urata ye. Inbe ye taunu in ipa a ila pang ye malala san yo iken ni mooloo i.

² Ila inepe nango, inbe tilo ye lal yo bet tigogo ooroo wain puana ye i, motong la tool tani in iwanga kapraingi ki atu a ila pang ye di tooltool tina yo matadi kala kumu ki nga. Ngan iwanga bet la ikap wain puana ki yo bet tipoto panga nga, ngan a ikap a iman.

³ Bong di tooltool ke kapgingi tina ngan tiparama a tirauu, inbe tinganga a ipa bene koonoo a ila.

⁴ Motong la kumu taunu tani in iwanga kapraingi ki san mulu a ila pang ye di. Ngan di tooltool tina ngan tiraupala kutono, inbe tiyei dada dook tiap panga a tipammoo.

⁵ Motong la kumu taunu tani in iwanga kapraingi ki san mulu a ila. Ngan le di tooltool tina ngan tiraumate le imata. Motong la iwanga di kapraingi ki alunu mulu a tila, ngan le di kapala ngan tiparama di a tirau di, inbe di kapala ngan tiraumata di le timmata.

⁶ “Ngan nen le tool ataleu yo inepe a bet iwanga i, in ye taunu natunu yo lono panga mai san i. Le nga lon wete nen, ‘I au natuk moolmool, le kumata bet awanga a ila nga, ngan ole tiraua panga.’

⁷ “Bong ngan di tooltool ke kapgingi tina tika-mata yo ipa a iman nga, le nga di tapdi tiwetewete

nen, ‘Kakamata, kumu taunu tani in natunu la iman i. Kumata le bet pang dama ni nga, ngan ole ikolo tamana ye kumu i a iyei kumu taunu. Le kaman a taraumate le imata, a bet nen ngan so yo tamana bet ikap panga nga, ngan takap le imot paidi.’

⁸ Le nga tila tikauu a tiraumate le imata, motong la tikaua bobono a tikatte du ke diki ye kumu ke oorroo wain tani nga.”

⁹ Yesu iwete pang di nen a imot, motong la itor di nen, “Ngan nen le kumu taunu tani in ole iyeie soo so pang di tooltool ke kapgingi tina? Ye in ole iman man iraumatamata di tooltool tina le imot, inbe itara kumu tani in lo di tooltool kapala bedi a nen ngan matadi kala.

¹⁰ Ang nga kakinkat betanga yo iken ye Rau ke Maro nga lapau, too tiap? Betanga tina ngan iwete nen,

‘Pat yo di tooltool ke renge rumu lodi panga tiap a tisukraii i,
in la iyei pat dook mata yo bet ipamede rumu le imede i.

¹¹ Tool Mai iyeie so nen,
le amkamata ye matamam, ngan dook mata san.’✧ ”

¹² Ngan di kuto maimai kidi Yuda tina ngan tilongo betanga nen nga, le nga tisere dada yo bet tikaua Yesu a tiparama ye i. Yesoo, lodi galanga bet betanga yo iwete nga, ngan ikatte ye di. Bong ngan titattadai di tooltool malala mai yo tinepepe nga, le nga tigege sila inepe, inbe tikoo a tila.

✧ **12:11** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:22-23

*Titoro Yesu Bet Ole Titar Pat Pang Sisa, Too Tiap
(Matiu 22:15-22; Luka 20:20-26)*

¹³ Di Yuda tina tila tinepe, motong la tiwanga di Paresi tiye di tooltool pattu yo tikata suanga ye Erot nga, a timulu a tila pang ye Yesu. Ngan tila bet la titoua ye betanga sa, a nen ngan bet koon kapsap ye nga, ngan tikauu lo tipatokode ye ni ke karatanga betanga.

¹⁴ Le nga tila ye, motong la tiwete panga nen, “Pannoongoo, am nga lomam galanga bet betanga kiong yo kuwete ngan moolmool leu. Inbe ong i ke bet kutattadaia kam tool siap. Le kumata bet kuwete pang di nga, ngan lom rru ye di bet di tooltool balai, ngan tiap, bong ole kuwete betanga gaongo leu pang di, inbe kupatomonai di tooltool ye dada moolmool yo ke Maro ngan le imot. Ngan la bet amtorong nga, ong i lom balai? Nga dook mata bet idi nga tatar pat pang tool kuto mai kidi Rom yo Sisa i, too tiap?”

¹⁵ Bong ngan Yesu lon galanga ye dada dook tiap kidi yo iken lodi in oo, le nga iwete pang di nen, “Nga gelei a kakapge bet katou au nga? Kakaua pat silba ngan atu iman a man akamata.”

¹⁶ Le nga tikaua pat tina ngan atu panga, motong la itor di nen, “Sei kannungana inbe ene iken ye pat i nga?”

Ngan tiyei ne, “In Sisa.”

¹⁷ Motong la iwete pang di nen, “Aoo, ngan dook mata! Bet so ke Sisa, ngan kakap pang Sisa. E so ke Maro, ngan kakap pang Maro.”

Le nga di tooltool tina ngan titakrai ye betanga ki yo iwete nga.

*Di Sedusi Titoro Yesu Ye Dada
Yo Bet Di Tooltool Timadit Mulu Ye Ni Ke Matenge I
(Matiu 22:23-33; Luka 20:27-40)*

¹⁸ Motong la di Sedusi pattu timan pang ye Yesu bet man titoru. Ngan di Sedusi tina, ngan di Yuda pattu yo tiwete bet di tooltool timmata nga, ngan o ke bet timadit mulu tiap. Le nga man titoro Yesu nen,

¹⁹ “Pannoongoo, mugu ngan Mose iwodo be-tanga atu bet tatoo in nen. Kumata le tool atu bet ikere le rimana ipasuiu kan kase siap, inbe tamoto tani in imata nga, ngan taini ole ikoli a iyooloo tap ke toonoo, a bet nen ngan garup tani in ipasui kase sa panga nga, ngan ole iseke rara ke toonoo tani in pang dama a ila.

²⁰ Mose iwete paidi nen, bong amtorong, ole kuwete balai? Oo, tool atu in natunu tamoto limi be ru. Ngan tinepe, le nga toodi yo mumuganga i, in iyooloo garup atu, bong rimana tani in ipasui toko kan kase siao, inbe imata.

²¹ Motong la taini yo itoo in ikoli a iyooloo tap ke toonoo tani. Bong ngan rimadi tani in ipasui toko kan kase siao, inbe ye lapau imata. Motong la taidi yo tol kidi i, in itoo dada gaongo leu ben di toonoo a iyooloo tap kidi tani in.

²² Ngan di tamoto tina yo limi be ru nga, ngan di le imot tiyooloo garup tani yo ataleu i. Bong ngan le ipasui toko kadi kase siap, inbe timmata. Motong la garup tani, in imata lapau a itoo di nga.

²³ Le lomam bet kuwete pam ngan, ye lal yo bet di tooltool matedi bet timadit mulu ye in nga, ngan garup tani in ole iyei sei rimana? Yesoo, di tamoto tina yo limi be ru nga, ngan di le imot tiyooloo

garup tani in oo.”

²⁴ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ang nga kawete googoomu, too? E, moolmool, yesoo ang nga lomu galanga ye betanga yo iken ye Rau ke Maro, ngan tiap. Inbe lomu galanga ye gurana ke Maro, ngan tiap lapau.

²⁵ Ye lal yo bet Maro ipamadit di tooltool yo timmata koot ngan mulu ye in nga, ngan di tooltool o ke bet tikere mulu tiap. Di ngan ole tinepe dawa ben di bangabangana ke Maro yo tinepe ye malala ki ngo.

²⁶ Le dookoot nga bet awete pang ye di tooltool yo timadit mulu ye ni ke matenge nga. Ang nga kakinkat betanga ke Mose yo iwodo a igasa kai mai tiap yo ei ikan ye i, in lapau, too tiap? Ye kene tani in Maro kalngana pombe ye ei tani a iwete pang Mose ye di sasa kiidi nen, ‘Au i Maro ke Awaram ye Esaka inbe Yakop.’[☆]

²⁷ Le i Maro kidi tooltool yo timmata koot nga, ngan tiap, bong i Maro kidi tooltool yo tinepe maguredi nga. Le ang nga kawete googoomu.”

Wer Ke Maro Yo Imugu I

(Matiu 22:34-40; Luka 10:25-28)

²⁸ Pannoongoo ke wer ke Maro ngan atu yo man inepe lapau i, in ilongo di Sedusi tina yo tiye Yesu tiparsu ye betanga nga. Le nga ikamata Yesu ngan irau betanga kidi dook mata san. Motong la iman tina le itoru nen, “Ai, soo wer ke Maro imugu le illos di wer yo kapala ngan le imot i?”

²⁹ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Wer yo imugu pang di wer yo kapala nga, in nen: ‘Ang

[☆] 12:26 Pamulenge (Kisim Bek) 3:6

di Isrel katar talngamu a kapalongo. Tool Mai yo Maro kiidi i, in yetaleu la Maro moolmool i.

³⁰ Le lomu pang Maro yo Tool Mai kiang i, in mai san, inbe kagaua lomu le tinimu ipa ye gurana le lo galanga kiang le imot panga.*

³¹ E wer san yo itoo i, in nen, ‘Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.* Ngan wer sa mulu yo imugu le illos di wer ru nga, ngan tiap.”

³² Motong la tool tani in iraua betanga ke Yesu nen, “Dook mata, pannoongoo! Betanga kiong yo kuwete bet Maro i, in Maro ataleu ngan moolmool. Le ni maro sa mulu siap, bong yetaleu.

³³ Ngan nen le am nga bet amgaua lomam le ipa ye gurana le lo galanga kiam le imot panga. Inbe lomam pang di diemam mai san dawa ben yo am tapmam lomam pam mai san nga. Ngan dada yo nen in dook mata kaiye le illos so yo tadaun a tayeri paroranga ye nga, inbe so kapala yo taparoro pang Maro, ngan lapau.”

³⁴ Ngan Yesu ikamata tool tani in ben lo galanga ki dook mata le iraua betanga ki dook, motong la iwete panga nen, “Ai, ong i kunepe potai bet lo kugaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga.” Yesu iwete pang tool tani in nen a imot, motong la ye kene tani in a ilo ngan di tooltool tina titattadai le titoro Yesu mulu tiap.

*Kirisi In Illoso Tool Kuto Mai Yo Dawiti I
(Matu 22:41-46; Luka 20:41-44)*

³⁵ Ye kene yo Yesu lo inepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a ipatomonai di tooltool

* **12:30** Wer (Lo) 6:4-5 * **12:31** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:18

nga, ngan le itor di nen, “Ai, nga gelei a di pan-noongoo ke wer ke Maro tiwete bet Kirisi in Dawiti natunu nga?

³⁶ Kakamata, Maro Amunu Silene la ipamaditi Dawiti lono, le Dawiti ye taunu iwete nen, ‘Maro yo Tool Mai i, in iwete pang Tool Mai kiau nen.

“Kuwur ye bek oonoo a kunepe nen
le lo atar di koi kiong a tidu ke kem parmana.”

’☆

³⁷ Le kakamata, Dawiti ye taunu la iweta ye Tool Mai ki i. E nga gelei a di tooltool tiwete bet ye in Dawiti natunu nga?”

Ngan di tooltool malala mai yo titar talngadi ye betanga ke Yesu nga, ngan tilongo le lodi ponana kaiye.

³⁸ Motong la Yesu ipatomonai di ngan le iwete nen, “Ken kakamatang dook leu ye di pannoongoo ke wer ke Maro nga. Di ngan lodi bet tisousou ye sousoungu mooloo mooloo kidi yo pat ki mai san nga, inbe tipa mallangana ye ni ke yawaringi so, a bet nen ngan di tooltool bet tikamata di ngan tiwete lo ponana kidi pang di.

³⁹ Inbe di ngan kumata bet tilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono nga, ngan lodi bet lo tiwur ye kakawa ke burungu yo iken ke dama nga, inbe kumata bet tila ye mailang nga, ngan lodi bet lo tiwur ye kakawa kidi tooltool yo edi maimai nga.

⁴⁰ Inbe di ngan tikaua llungunu ye di garup yo tap nga a tipinau rumu le so kidi. Inbe kene yo bet tipatarau ye in nga, ngan tiyolo pataraungu kidi

☆ **12:36** Rau ke Woungu (Buk Song) 110:1

le mooloo san. Ngan di tooltool tina yo nen nga, ngan ole Maro iyemenai di le dook tiap yege.”

*Garup Tap Itar Pat Ki
Ilo Ye Depe Ke Bareme Mai Ke Sungunu
(Luka 21:1-4)*

⁴¹ Yesu ila le la iwur potai pang ye ni yo bet titar pat ilo ye depe ke bareme mai ke sungunu ye i. Inbe nga matan kenen ye di tooltool malala mai yo timan bet man titar pat kidi ilo ye depe ke bareme mai ke sungunu nga. Ngan le di tooltool yo ballingadi nga, ngan alunu la man titar kaiye pat kidi ilo ye depe nga.

⁴² Bong garup tap atu yo ballingana tiap i, in iman le itar pat maitiap kooroonoo ru leu. Ngan pat tina ngan gurana ki mai tiap.

⁴³ Motong la Yesu iku di galiunu a timan pang ye man iwete pang di nen, “Awete pang moolmool nen, garup tap i ballingana tiap, bong itar pat mai san le illos pat yo di tooltool kapala titar lo ye depe ke tarungu pat nga.

⁴⁴ Di ngan tooltool ballingadi le pat kidi alunu san, bong titar mai tiap. Ngan garup i ballingana tiap, bong ye in iraiia lono bet itar pat ki tina yo bet iyimi kaningi panga ye nga, ngan le imot ilo ye depe ke tarungu pat.”

13

*So Yo Bet Pombe Pang Dama Ni I
(Matiu 24:3-14; Luka 21:7-19)*

¹ Yesu imadit a igege bareme mai ke sungunu, inbe ipa a bet idu pang diki nga, ngan di galiunu

tina ngan atu iwete panga. Iyei ne, “Ona, Pan-noongoo! Kumata, bareme ke sungunu i tire ye pat somaimai le dook mata san! Inbe rumu kapala yo tikodo potai ye nga, ngan dook mata san lapau.”

² Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Nga o kumata rumu maimai yo tire nga la kuwete nen nga, too? Awete pong nen, pat ke rumu tina nga, ngan atu sa yo bet iken a iloko lo ene pono dawa ben dookoot nga, ngan tiap. Bong ole tiraukedekede di le imot a timol du tana le tiken kidi kidi.”

³ Le nga tinaua kawal Olip a tilo le lo iwur, inbe matan la ngan ikamata bareme mai ke sungunu iken ke kapala. Motong la Pita iye Yemis inbe Yowan iye Antares di leu timan pang ye man titoru nen,

⁴ “Oo, kuwete pam ngan, ole soo lal bet so tina ngan pombe ye i? Inbe soo tarkilanga bet amkamata mugu, ngan ole lomam galanga ben so tina ngan kanono bet pombe moolmool nga?”

⁵ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ken kakamatang dook leu ye di tooltool yo bet tillungang nga.

⁶ Yesoo, di tooltool alunu ole timan pang yang man tipootoo ek inbe tiyei ne, ‘Au tool tani naii.’ Ngan ole tikap llungunu ye di tooltool alunu le titara lodi medana ye betanga kidi.

⁷ Kumata ye kene yo bet kalongo bingi ke patokongo mai, inbe talngamu rau bet patokongo mai sa ole pombe nga, ngan ken katattadai a lomu sakarungu be. So tina yo nen nga ole pombe moolmool, bong so yo awete pang ye nga, ngan lal ki o pombe tiao.

⁸ Ngan di tooltool ke tana mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tana mai san tipatoko. Inbe di tooltool ke tool kuto mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tool kuto mai san tipatoko. Inbe nauningi mai ole itak ye malala yo kapala nga, inbe pitolo mai ole pombe lapau. Ngan moonoo yo nen ngan ole pompombe mugu, dawa ben masngana yo pombe pang ye garup mugu, lo ngan bet ipasui i.

⁹ “Ngan nanga, ken ang tapmu kakauwai yang dook leu. Yesoo, ole tikau ang kapala lo kakodo dama ke di tooltool kuto maimai kidi Yuda yo matadi kala momo le nepongo kidi nga, inbe tikau ang a kalo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono a lo tirau ang ye ooro medana. Inbe tikamatang ye yo kato au nga, ngan ole tikau ang lo kakodo dama ke di kuto maimai yo matadi kala di Yuda nga, inbe di kuto maimai yo matadi kala tana maimai nga. Ngan ye kene yo bet tiyei koi pang nen ye in nga, ngan ole dada koon panganga pang bet kagasa pang di tooltool maimai tina ye so yo kakamata nga.

¹⁰ Bong kulkulunu ngan ole kawetewete bingi dook mata kiau i pang di tooltool ke tana maimai nga le imot ngan, lo ngan bet so tina yo awete pang ye ngan pombe.

¹¹ Le ye kene yo tiparamang inbe tikau ang a bet lo kakodo ye ni ke karatanga betanga ye in nga, ngan ken lomu madoko ye betanga yo bet kawete, ngan be. Bong ye kene tani in nga, ngan soo betanga lomu kap bet kawete nga, ngan kawete leu. Yesoo, betanga tina le imot yo bet kawete nga, ngan ang tapmu la bet kawete nga tiap, bong Maro

Amunu Silene la bet iwete betanga tina i.

¹² “Inbe ye kene tani in di rara atu ben toodi le taidi nga, ngan atu ole ikaua san a itaru la di koi ki bedi, a bet nen ngan tiraumate le imata. Inbe di tooltool ole tiyei dada gaongo nen leu pang di natudi. Inbe di kakase ole tisak betanga ke di tamadi le tinadi lapau, inbe tiwete pang di tooltool kapala bet la tiraumata di a timmata.

¹³ Inbe di tooltool le imot ole tiyei koi pang a bet tigarungang, yesoo ang ngan katara lomu medana ye betanga kiau a kattoo au. Bong di sima tooltool yo tikodo le timede ye lo medana kidi a tikodo nen le lo timmata nga, ngan Maro ole ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.”

¹⁴ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Pang dama ni ngan ole kakamata so dook tiap ki taunu in ikodo ye ni mison ke Maro bet igarungu. Le ong sei tooltool bet kukinkata betanga tani nga, ngan lom kaua urata ye dook, a nen ngan lom galanga ye. Ngan nanga, le bet kakamata so nen nga, ngan ang di tooltool yo kanepi ye tana mai Yudia nga, ngan kakoo tarrai a kalo pang kawal.

¹⁵ Inbe kumata bet tool sa inepe rumu pono ki nga, ngan ken idu tana a idewe rumu ki lo ikap so ki sa, ngan be, bong ipas le igege sila ikino leu.

¹⁶ Inbe kumata bet tool sa inepe kumu lono ki nga, ngan ken imulu pang rumu ki du ikaua sousoungu matolene ki be, bong ipas le igege sila ikino leu.

¹⁷ Ngan di garup yo kapodi, inbe di garup yo tiyei borrenge ye di natudi a tipayinin di nga, ngan ye kene tani in nga, ngan barau, ole imoo pang di yo bet tikoo nga.

18 Le bet nen ngan kapatarau pang Maro nen, ken so tani in pombe ye lal ke mou be.

19 Yesoo, ye lal tani nga, ngan urata moonoo dook tiap yo bet pompombe a igarung di tooltool nga, ngan urata moonoo dook tiap ki taunu. Le kulkulunu yege ye kene yo Maro itar lang le tana ye i, le se dookoot nga, ngan urata moonoo dook tiap yo pompombe ngan sa yo bet gaongo ye ngan tiap. Inbe pang dama ni nga, ngan ole urata moonoo dook tiap gaongo nen sa yo bet pompombe mulu, ngan tiap lapau.

20 Kumata yo bet Tool Mai ipamodo lal ke moonoo tani in tiap nga, ngan matin nga le di tooltool nga le imot tilledi. Bong ngan lono pang di tooltool ki ye taunu yo ipootoo di panga koot nga, ngan la le ipamodo lal tani in nga.

21 “Inbe ye kene tani in kumata le tool atu iwete pang nen, ‘Kakamata, Kirisi bi e i!’ too, bet iyei ne, ‘Kakamata, ye meneng e ni!’ ngan ken katara lomu medana ye betanga ki be.

22 Awete pang nen, yesoo ole di tooltool ke kaplungunu yo tiwete bet di nga Kirisi, inbe di tooltool ke kaplungunu kapala yo tiwete bet di ngan Maro koonoo nga, ngan ole alunu la bet timan pang yang nga. Di ngan ole tiyei gogo mos le urata maimai a iyei ben tarkilanga pang di, a bet tikaua llungunu ye di tooltool. Inbe ole tikapge bet tikaua llungunu ye di tooltool yo Maro ipootoo di panga nga, a bet nen ngan la titoo di lapau.

23 Ngan nen le ken kakauwai yang dook leu. Oi, kakamata koot? So tina le imot yo bet pombe nga, ngan awete pang ye oo.”

*Tool Moolmool Ke Maro Ole Isi
(Matiu 24:29-31; Luka 21:25-28)*

²⁴ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Ye lal yo moonoo tina ngan bet pombe le imot ye in nga, ngan

‘ke ole matan kumukumu,
inbe taudu ole isini mulu tiap.

²⁵ Inbe di kanpitiki ole timakedekede ke lang katene a timol a tisi,
inbe so ke lang katene yo gurana kidi maimai mata nga, ngan ole titangarur.’[☆]

²⁶ “Inbe ye kene tani in nga, ngan di tooltool ke ni mai i le imot ole tikamata Tool Moolmool ke Maro inepe ye eng tene, inbe ipa ye gurana mai ke Maro inbe ye lulngana a isi pang tana.

²⁷ Inbe ole iwanga di bangabangana ki a si tipa ye tana gigini tina yo pai nga, inbe tigaua di tooltool yo Maro ye taunu ipootoo di panga nga, ngan a timan pang ye. Nen le di bangabangana tina ole tipa le la titaua ni yo tana le lang imot ye i, a bet tikap di tooltool ke Maro a man iye di tigaua.”

²⁸ Motong la Yesu ikatte betanga atu pang di nen, “Dookoot nga lok bet ole kakap lo galanga ye kai pik in raunu. Ye kene yo bet suddana pombe ye bene a bet itar raunu paunu nga, ngan ole lomu galanga nen, rai mai o potai oo.

²⁹ Ngan gaongo leu, ye kene yo bet kakamata so tina nga bet pompombe ye in nga, ngan ole lomu galanga nen, lal ke so tina yo awetewete ye in o iman potai ye dada oo.

³⁰ Awete pang moolmool nen, di tooltool yo dookoot tinepe matadi rerene go nga, ngan ole

[☆] **13:25** Esai (Aisaia) 13:10; 34:4

timmata tiao, inbe so tina le imot yo awete pang ye nga, ngan ole pombe.

³¹ Ngan lang le tana nga ole tilledi, bong betanga yo kiau nga, ngan o ke bet kasin pa ilene, ngan tiap.”

*Tool Sa Lon Galanga Ye Lal
Yo Bet So Tina Ngan Pompombe Ye I, In Tiap
(Matiu 24:36-44)*

³² Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Tool sa yo bet lon galanga ye ke, too ye soo ke matana yo bet so tina ngan pompombe ye i, in tiap. Inbe di bangabangana ke Maro yo tinepe ye malala ki nga, ngan lodi galanga ye tiap, inbe Maro Natunu in lon galanga ye tiap lapau, bong Tamana yetaleu in la lon galanga ye i.

³³ Ngan nen le ken kakauwai yang, inbe kakamatang dook leu. Yesoo, ang ngan lomu galanga ye soo lal yo bet so tina ngan pompombe ye i, in tiap.

³⁴ Bong lal tani in ole pombe dawa ben tool atu yo ikarata betanga bet idu pang ni san i. Le nga bet igege rumu ki nga, ngan ikap urata pang di kapraingi ki ngan atu atu bet tiyei. Inbe iwete pang kapraingi ki yo ikodokala dada in nen, ‘Ken kukauwai dook leu.’

³⁵ “Ngan nanga, ken kakamatang dook leu, yesoo ang ngan lomu galanga dook ye lal yo bet rumu taunu tani in imulu a ilong ye i, in tiap. Ole imulu a ilong rrai, too bong kataunu, too pang malama tareke ipadu tamoto nga, too ole imulu a ilong muntu bongmai koot?

³⁶ Kumata le bet ipatakrai ang ye panga ki nga, ngan ken kaken mata be, ole nen ngan ipusye ang.

³⁷ Ngan betanga yo awete pang nga, ngan awete pang di tooltool le imot lapau. Awete nen, ken kakamatang dook leu!”

14

Garup Atu Iti Kai Surunu Ke Saliningi Lo Yesu Kutono

(Matiu 26:1-5; Luka 22:1-2; Yowan 11:45-53)

¹ Ole tinepe le ke ru mulu iman a ila ngan la bet tilo ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro,* inbe ye lal yo di Yuda tigaua a tikana porong yo taukan so bet iyeii a isung i,† in bet pombe nga. Inbe ye kene tani, in di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di pannoongoo ke wer ke Maro ngan tisere dada yo bet tikaua Yesu a tiparama sollono, inbe tiraumate ye i.

² Tiyei ne, “O ke bet tayeii dada nen panga ye lal maiyoko yo ke sungunu in tiap, ole nen ngan di tooltool bet tikamatidi nga, ngan katedi malmal a tipamaditi patokongo.”

³ Yesu inepe la Betani ngo ye rumu ke Simon, tool tani yo mugu ngan botoboto medana ikani i. Le nga iwurur ye kakawa ke kaningi so a

* **14:1** Lal ke Paskimoolooningi tani in punu nen, ye kene yo di Yuda tinepe Isip ye in nga, ngan Maro ipaskimooloon di le tinepe dook, inbe la iraumata di Isip natudi tamoto yo mumuganga nga. Ngan la le tiwete lal tani in ene ye Paskimoolooningi ke Maro nga.

† **14:1** Di Yuda tina ngan momo yo titoo in nen, ye rai kanakana nga, ngan ole tigaua a tikana porong yo taukan yis i, inbe lodi tut ye kene yo di murmuridi tikoo ye Isip inbe tipa ye ni soorookoonoo ngan tikana porong nen ye i.

ikanen so, inbe garup atu ipa a ilo. Ngan garup tani in ilo ngan ikaua dap maitiap yo tika rata ye pat sallinene dook mata, inbe tipalingi kai nad surunu yo kini ki dook mata i, in ilo ye i. Motong la igoromkata dap tani in koonoo, inbe iti kai surunu tani yo pat ki mai mata in lo Yesu kutono.

⁴ Bong di tooltool pattu yo tinepe ye kene tani in nga, ngan tikamata le nga katedi malmal a di tapdi tiwetewete a tiyei ne, “Ona tiap, nga gelei a ingele ye so ke saliningi dook mata i a iti soroki nen nga?”

⁵ Nga yo bet tayawari nga, ngan matin nga le takap pat silba[‡] ben 300, lo ngan bet takap pat tina ngan pang di tooltool yo ballingadi tiap nga.” Ngan tiwete nen, inbe tipasak panga a tikanni.

⁶ Bong ngan Yesu iwete pang di nen “Ai, kagege sila inepe! Nga gelei a koomu kauu nga? Dada yo iyeii pau i, in dook mata le dook mata san.

⁷ Kapalongo, di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan kanakana ngan ole kaye di kanepene. Nen le ye kene yo lomu bet kalon di ye in nga, ngan ole kalon di. Bong au i o ke bet ayang tanepe ye ke yo kanakana, ngan tiap.

⁸ Le soo so garup i ke bet iyeii pau i, in iyeii oo. Ye in iti kai surunu tani in ilo ye tinik nga, ngan dawa ben ikarata bobok ye kene yo bet tikelmai au ye i.

⁹ Ngan nen le awete pang moolmool nen, pang dama ni ye ni nangai bet di tooltool tipa bet tiwetewete bingi dook mata ke Maro pang di tooltool ye in nga, ngan ole tiwete urata dook mata yo garup i iyeii pau i, in lapau, a bet nen ngan di

[‡] 14:5 Ngan pat silba atu in ben pat ke bet tayimi tool atu ye urata kootoonoo ki ye ke atu ye ikau urata ye i.

tooltool lodi tutu ye.”

¹⁰ Motong la Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi yo ene Yuta Iskariot i, in ila la iwete pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan ye dada yo bet itara Yesu lo bedi ye i.

¹¹ Ngan tilongo tina yo iwete nen nga le lodi ponana dook, motong la tipamede betanga panga bet ole tikap pat pattu panga. Le nga Yuta tani in ila la inam, inbe lon kaua urata ye lal nangai dook mata ke bet itara Yesu la di tooltool maimai tina ngan bedi ye i.

Yesu Iye di Galiunu Tigaua

A Tikana Kaningi Ke Paskimoolooningi Ke Maro

(Matiu 26:14-16; Luka 22:3-6)

¹² Tinepe a tilo ye ke yo imugu pang lal yo di Yuda bet tigaua a tikana porong yo taukan so yo bet iyeii a isung i, in pombe. Le nga di Yuda titoo dada le momo kidi a bet tiraumata asara yo ene sipsip in a tikani, inbe lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro. Motong la Yesu di galiunu tina ngan titoru nen, “Ni nangai lom bet la ampare kaningi yo bet la kon ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro ye i?”

¹³ Le nga Yesu iwete pang di galiunu ru yo bet iwanga di a tila ngan nen, “Angru kapa le lo pombe malala mai lono nga, ngan ole tool atu yo isolu ran bor somai in itauarai ang dada, lo ngan bet katoo a kaye kala.

¹⁴ Katoo a kala le kakamata bet idewe pang ye rumu atu nga, ngan katoo a kalo le lo katoro rumu taunu nen. Kayei ne, ‘Pannoongoo kiam iwete bet man amtorong nen: Rumu lono yo kukarata

pau bet se aye di galiuk amnepe ye inbe amkana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro ye i, in la nangai i?’

¹⁵ Ngan ole tool tani in ipitnaia rumu lono somai atu yo iken ke ete, in pang. Ngan rumu lono tani in tikarata kakawa ke burungu le ke kaningi so, inbe so yo kapala ngan tipare a iken ye oo. Lo ngan bet angru kalo a lo kapare kaningi paidi nango.”

¹⁶ Motong la di galiunu ru tina ngan tigege sila inepe, inbe tipa le lo pombe ye malala mai tani in. Ngan le tikamata so tina le imot ngan pombe ben tina yo Yesu iwete pang di nga. Motong la yeru tipare kaningi yo bet tikan ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro nga.

¹⁷ Tinepe le ke idu a rrai, motong la Yesu iye di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan tipa le lo pombe.

¹⁸ Le nga tilo le lo tiwur ye kakawa ke kaningi a nga tikan so, motong la Yesu iwete pang di. Iyei ne, “Awete pang moolmool nen, ang tina nga atu yo dookoot ngan amru amwur inbe amkan so i, in ole itarau la di koi kiau bedi.”

¹⁹ Ngan di galiunu tilongo tina yo iwete nen nga, le lodi moo mai san. Le nga di atu titoru nen, “Ai, au i la kuwete nen yau i, too tiap?”

²⁰ Ngan iyei ne, “Ang tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kiang yo amru amtoko porong inbe amsili du omai lono i, in ye la bet iyei nen i.

²¹ Ngan nen le Tool Moolmool ke Maro ole tirau-mate a imata ben tina yo tiwodo betanga ki lo ye Rau ke Maro nga. Bong barau, tool yo bet itara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki bedi i, in ole isolu masngana mai le masngana mai ki taunu.

Nga yo bet tinana ipasuiu tiap nga, ngan matin nga le dook mata.”

²² Le nga tikanen so go, inbe Yesu ikaua porong atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, motong itepalapala a ikap pang di galiunu tina, inbe iwete pang di nen. Iyei ne, “Bi, kakap. I au medak.”

²³ Motong la ikaua ruku a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe ikauu pang di galiunu tina ngan di le imot a tiyin ye.

²⁴ Inbe iwete pang di nen, “I au rara kiau yo bet apamede betanga medana pang ye i. Ngan la le apatioo bet nen a Maro ilon di tooltool alunu ye.

²⁵ Awete pang moolmool nen, au i o ke bet ayin ooroo wain surunu mulu tiap, le ilo ye lal paunu yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, ngan la bet ayin mulu nga.”

²⁶ Yesu iwete nen a imot, motong la iye di galiunu tiwouo woungu ke sungunu atu, inbe tipas a tidu tana a tilo pang kawal Olip.

Yesu Iwete Bet Pita Ole Iwala Murini Panga

(Matiu 26:31-35; Luka 22:31-34; Yowan 13:36-38)

²⁷ Yesu iye di galiunu tipa a bet tilo pang kawal Olip, ngan iwete pang di nen, “Ang nga ole kagege lomu medana yo kataru pau i, inbe ang le imot kakoo yau. Awete pang nen, yesoo betanga yo tiwode lo ye Rau ke Maro in iwete nen,

‘Au i ole araumata tool yo matan kala di sipsip i, ngan ole di sipsip ki tina timayiriyiri a tikoo.’[☆]

²⁸ Bong ole amadit mulu ye ni ke matenge, lo ngan bet amugu pang le la anamang la Galili ngo.”

[☆] 14:27 Sakaria (Sekaraia) 13:7

²⁹ Motong la Pita iwete panga nen, “Kumata le di galium nga le imot bet tigege lodi medana yo titaru pong i, inbe tikoo yong nga, ngan au i o ke bet akoo yong tiap.”

³⁰ Motong la Yesu iraua betanga ke Pita nen, “Awete pong moolmool nen, dookoot bong katai nga, ngan ole tareke itang le paru tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol bet ong i lom galanga yau tiap.”

³¹ Bong ngan Pita iwete le koon mede a iyei ne, “O tiap! Kumata le lodi bet au i tiraumatau lapau a aru tammata nga, ngan o ke bet awete a apataukalong bet au i lok galanga yong tiap, ngan tiap.” Ngan le di galiunu tina yo kapala nga, ngan di le imot tiwete betanga gaongo nen lapau.

Yesu Lo Ipatarau Getsemani
(*Matiu 26:36-46; Luka 22:39-46*)

³² Yesu iye di galiunu tipa le lo pombe ye ni atu yo ene Getsemani i. Motong la iwete pang di nen, “Si kawur nanga, inbe au ole ala apatarau pang Maro ngan.”

³³ Motong la ikaua Pita iye Yemis inbe Yowan a iye di leu tila. Ngan tila, bong Yesu ikanamaii, ngan lon madoko le lon moo mai san.

³⁴ Le nga iwete pang di galiunu tina ngan nen, “Au i lok moo mai san le ayetai ben nga bet amata. Le kanepi nanga, inbe matamu rere a kanat.”

³⁵ Motong la ipa le ila manga mooloo kasin, inbe iro du igun turunu tana a ipatarau pang Maro bet dada sa dook mata iken nga, ngan lono panga a ipalele lal ke masngana yo bet pombe pang ye i.

³⁶ Le nga ipatarau nen, “Tamak, so tina le imot nga, ngan sa yo bet imoo pong, ngan tiap. Le au i lok bet kukutaka ruku ke masngana i yau. Bong ken kutoo au lok be, kutoo ong taum lom leu.”

³⁷ Yesu ipatarau nen a imot, motong la bet imulu a ila, ngan ikamata di galiunu tina yo tol nga, ngan tiken mata oo. Le nga iwete pang Pita nen, “Ona Simon, nga kukenen mata, too? O ke bet matam rere a kunat ye manga kasin[§] nga tiap, too?”

³⁸ Ngan nanga, matamu rere a kanat dook inbe kapatarau, a nen ngan touanga sa bet pombe pang yang nga, ngan o ke bet kamol tiap. Moolmool, lomu ngan bet kayei urata yo nen nga, bong tinimu ngan taukan gurana.”

³⁹ Yesu iwete pang di nen, motong la igege di a imulu la ipatarau pattu mulu dawa ben yo iyei mugu nga.

⁴⁰ Motong la bet imulu a iman pang ye di, ngan ikamata di tina yo tikenen mata mulu nga, yesoo matadi ge mai mata. Ngan nen le lodi galanga ye soo betanga yo bet tiweta panga, in tiap.

⁴¹ Le nga Yesu la ipatarau patol ki a imulu a iman, motong la iwete pang di galiunu tina. Iyei ne, “Ai, nga kamaryoo a kakenen mata go, too? Kaken mata dookoot! Lal tani in pombe oo. Kakamata, dookoot nga tool atu bet itara Tool Moolmool ke Maro la di tooltool ke sennene bedi.

⁴² Le kamadit a tala! Tool tani yo bet itarau la di koi kiau bedi i, in ye la iman i.”

*Di Tooltool Ke Patokongo Tiparama Yesu
(Matiu 26:47-56; Luka 22:47-53; Yowan 18:3-12)*

[§] **14:37** Manga kasin in dawa ben “aua” atu ke ke matana yo bet ipa ye i.

⁴³ Yesu iwetewete nen go, inbe di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi yo ene Yuta i, in ipa man pombe. Iman ngan iye di tooltool malala mai yo tikap pul le kai ke patokongo ngan la timan nga. Di ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke wer ke Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda la tiwanga di a timan nga.

⁴⁴ Ngan tool tani yo bet itara Yesu la di koi ki bedi i, in ikarata betanga pang di tooltool tina ngan mugu nen, bet ole iyeie so sa pang Yesu a iyei ben tarkilanga pang di. Ngan iwete nen, “Kakamata tool atu bet awarra a asomo pangana i, in tool tani nain, a kakauu a kaparama le imede, inbe matamu kala dook a kadede a kala.”

⁴⁵ Motong la Yuta tani in palbe leu be ipa gorro Yesu a ila le la iwete panga nen, “Pannoongoo!” Inbe iwarra a isomo pangana.

⁴⁶ Le nga di tooltool yo iye di tila nga, ngan titokolana Yesu a tiparama.

⁴⁷ Motong la di tooltool tina yo tikododo potai pang ye nga, ngan atu in iposo pul ki ke patokongo tina le itarakede kapraingi ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in talngana, le imakede.

⁴⁸ Motong la Yesu iwete pang di tooltool tina yo bet man tiparama ngan nen, “Ai, au i tool dook tiap ke patokongo le pinnau la kakap pul le kai ke patokongo a kaman bet man kaparamau nga, too?”

⁴⁹ Ye ke kanakana ngan ayang tanepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a apatomonai di tooltool, ngan lomu bet kakau au a kaparamau ye ni tani in tiap. Bong dookoot bet so nen pombe, a bet nen ngan iyeie betanga tani yo tiwode lo ye

Rau ke Maro in le kanono pombe moolmool.”

⁵⁰ Motong la Yesu di galiunu tina yo tiye tila nga, ngan di le imot tigege sila inepe, inbe tikoo belebele a tila.

⁵¹ Ngan tamoto koskos atu yo itoo Yesu a tila ye ni tani i, in ipariri so siap bong iwiti mala koonoo leu. Le nga bet tikauu a tiparama lapau,

⁵² ngan tikapsapi le tikaua mala ki sila ikino, inbe idada tinini koonoo a ila.

Yesu Lo Ikodo Dama Ke Di Tooltool Kuto Maimai Kidi Yuda

(Matiu 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Yowan 18:13-14, 19-24)

⁵³ Di tooltool tina tiparama Yesu, motong tikauu a tilo pang rumu lono ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro nga, ngan le di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di tooltool maimai kidi Yuda, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan di le imot man tigaua inbe tinepe a tinam.

⁵⁴ Ngan Pita lapau itoo Yesu a ilo, bong le ben ipa manga mooloo kasin ye. Itoo a ipa so le ilo koongoo lono ke rumu ke tool kuto mai ke paroranga so tani, motong la ipa le la iye di gaunu yo bet matadi kala rumu ngan tiwur, inbe ei loo.

⁵⁵ Inbe di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, ngan tiye di tooltool kuto maimai kidi Yuda le imot yo matadi kala momo le nepongo kidi nga, ngan tikapge bet tisere di tooltool bet man tipaposo Yesu ye urata yo ikapsap ye nga, a bet nen ngan tiraumate le imata. Bong ngan mala bet tipusye toko siap.

⁵⁶ Moolmool, di tooltool alunu la man tisopo koodi panga ye betanga kidi yo ke kaplungunu nga, bong ngan betanga kidi yo tiwete ngan gaongo tiap le taukan kanono.

⁵⁷ Motong la di tooltool tina ngan pattu timadit lo tikodo, inbe tisopo koodi panga ye betanga kidi yo ke kaplungunu ngan a tiwete nen,

⁵⁸ “Am nga amlongo tool in iwete nen. Iyei ne, ‘Au i ole asua bareme mai ke sungunu yo di tooltool tire i, lo ngan bet ole apatokodo san mulu ye ke tol leu. Ngan bareme san tani, in dawa ben yo di tooltool tire ye bedi, in tiap.’ ”

⁵⁹ Tiwete nen, bong ngan betanga kidi gaongo tiap, le taukan kanono lapau.

⁶⁰ Motong la tool kuto mai ke paroranga so pang Maro in imadit lo ikodo dama kidi, inbe itoro Yesu. Iyei ne, “Ai, nga gelei a lom bet kurau betanga kidi tiap nga? Nga ole kuwete balai ye betanga yo di tooltool tina nga tiweta yong i?”

⁶¹ Bong ngan Yesu iraua betanga ki tiap, ipas le ipalongo leu.

Motong la tool kuto mai ke paroranga so pang Maro tani in itoru mulu nen, “Oo kuwete, ong i Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i, too? Inbe ong i Maro tani yo bet iyei urata dook mata pang di tooltool i, in Natunu, too tiap?”

⁶² Ngan Yesu iyei ne, “E, au tani naii. Ngan pang dama ni nga, ngan ang nga ole kakamata Tool Moolmool ke Maro iwur ye Maro yo gurana ki mai mata in bene oonoo, inbe ipa ye eng tene a isi pang tana.”

⁶³ Tina Yesu iwete nen nga, le nga tool kuto mai ke paroranga so pang Maro in katen malmal a isarraka sousoungu mooloo ki, inbe iyei ne, “Imot oo! Nga bet tasere di tooltool sa mulu bet man tipaposi paidi pang soo?”

⁶⁴ Ang nga o kalongo yo iwete bet ye in ole ikaua malala ke Maro, ngan oo. Le nga lomu bet ole tayeie soo so pang tool i?”

Ngan di tooltool tina ngan di le imot tigaua koodi, inbe tiyei ne, “Ye in iyei dada dook tiap a taraumate le imata.”

⁶⁵ Motong la di tooltool tina ngan kapala timadit a tikorokoronaii, inbe tipaukala matana ye mala, motong la tilok bedi a tirauu, inbe titoru nen. Tiyei ne, “Oo, bet ong i Maro koonoo moolmool nga, ngan kuwete too.” Inbe di gaunu tikauu a tila a la tirauu.

Pita Ipataukala A Iwete Bet Ye In Lon Galanga Ye Yesu Tiap

(Matiu 26:69-75; Luka 22:56-62; Yowan 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Pita tani in inepe la koongoo lono ngo, inbe garup nene atu yo iyei kapraingi pang tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in ipa a iman.

⁶⁷ Iman ngan ikamata Pita yo ei loo nga, le nga matan kenen ye, inbe iyei ne, “Ai, ong i kuye Yesu yo ke Nasaret i, in kanepe lapau.”

⁶⁸ Bong ngan Pita ipataukala le nga iyei ne, “Atoo, au i nga lok sarara le lok galanga ye soo so yo kuwetewete ye, in tiap.” Motong la ipas a ipa a idu potai pang ye dada koonoo nga, ngan tareke atu itang.

⁶⁹ Ye kene yo garup kapraingi tani in ikamata mulu nga, ngan ıla le la iwete pang di tooltool yo tikododo potai ye ni tani nga, ngan nen, “Ai, tool in di tooltool tina ngan atu kidi.”

⁷⁰ Bong ngan Pita ipataukala mulu. Le nga tinepe le mooloo tiap, inbe di tooltool yo tikododo potai ye nga, ngan tiwete panga nen, “Moolmool sa, ong i di tooltool tina ngan atu kidi, yesoo ong i tool ke Galili lapau.”

⁷¹ Bong ngan Pita koonoo mede ye betanga a ipamede betanga ki, inbe iyei ne, “Kumata le bet allung nga, ngan dook mata nen bet Maro igarungau. Le awete pang moolmool le ete nen, au i lok galanga ye tool yo kawetewete ye, in tiap.”

⁷² Ngan iwete nen, le tina pattu leu inbe tareke itang mulu le paru ki. Motong la se Pita lon tutu betanga yo Yesu iweta i. Ngan mugu ngan Yesu iwete pang Pita nen, “Dookoot bong katai nga, ngan ole tareke itang le paru tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol bet ong i lom galanga yau tiap.” Ngan nen le Pita lono dook tiap le iman tina le itang belebele.

15

*Tikaua Yesu Lo Ikodo Dama Ke Pailot,
Tool Kuto Mai Yo Matan Kala Tana Mai Yudia I
(Matiu 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Yowan 18:28-38)*

¹ Tinepe le nga muntu bongmai koot, motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di tooltool maimai kidi Yuda, inbe di pan-noongoo ke wer ke Maro, inbe di tooltool kuto maimai kidi Yuda le imot yo matadi kala momo le

nepongo kidi nga, ngan la tigaua inbe tiwetewete a tiraua betanga ye soo so yo bet tiyeii pang Yesu i. Motong la tipauu ye oorroo medana, inbe tikauu a tila la titaru la Pailot bene nga.

² Tila pombe, motong la Pailot itoru nen, “Oo kuwete, ong i la tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, too?”

Ngan Yesu iraua betanga ki nen, “E, dawa ben tina la kuwete koot nga.”

³ Ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tisopo koodi ye betanga alunu kaiye panga.

⁴ Le nga Pailot itoru mulu nen, “Nga gelei ole kurau betanga kidi nga tiap, too? Kumata, so alunu kaiye la tiwetewete yong nga.”

⁵ Bong ngan Yesu mala bet iwete toko betanga sa a bet iraua betanga ki ye, ngan tiap. Ngan nen le Pailot itakrai belebele ye yo ye taunu ikata suanga ye tiap nga.

Pailot Iwete Bet Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini

(Matu 27:15-26; Luka 23:13-25; Yowan 18:39–19:16)

⁶ Ye rai kanakana nga, ngan kumata bet lo tigoro lal kidi Yuda ke bet tikanen inbe lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro nga, ngan di tooltool yo tinepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan ole Pailot ipadu atu a idu tana. Bong ole di tooltool le imot tipootoo tool yo lodi bet ipadua a isi diki in ene.

⁷ Ye kene tani in tool atu yo ene Barabas i, in iye di diene tinepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Di ngan ye kene yo tipamaditi patokongo a

bet tinganga di Rom nga, ngan le tiraumatamata di tooltool kapala ke Rom.

⁸ Ngan nen le di tooltool malala mai tina yo tigaua nga, ngan tila pang ye Pailot la titoru bet iyei dawa ben yo rai kanakana ngan iyei nga.

⁹ Motong la Pailot tani in itor di nen, “Ai, lomu bet apadu tool kuto mai yo matan kala di Yuda le imot in a isi pang yang, too?”

¹⁰ Ngan Pailot iwete nen nga, yesoo ye in lon galanga bet di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan lodi dook tiap pang Yesu, yesoo tikamata ben di tooltool tiyitmaka ene, ngan la le tikauu a la titaru lo bene nga.

¹¹ Bong ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan tiso di tooltool malala mai tina ngan lodi bet koodi pang Pailot a bet ipadu Yesu be, bong bet nen ngan ipadu Barabas a isi pang ye di.

¹² Motong la Pailot itor di mulu nen, “Lomu balai ye tool yo kawete bet ye in tool kuto mai yo matan kala di Yuda le imot i? Ole ayeie soo so panga?”

¹³ Ngan koodi le mai nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”

¹⁴ Motong la Pailot itor di mulu nen, “Nga gelei? Soo dada dook tiap ikapsap ye i?”

Bong di tooltool tina ngan oorootang a koodi le mai mulu nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”

¹⁵ Ngan Pailot tani in lono bet iyei di tooltool malala mai tina a lodi ponana, le nga ipadu Barabas si tana a idu pang ye di. Inbe iwete a di tooltool ke patokongo tisaliti Yesu ye ooroo

medana, motong la ikauu a itaru la bedi a tikauu bet du tipatota lo kai palasingi kaini nga.

*Di Tooltool Ke Patokongo Tiyei Sere Ye Yesu
(Matiu 27:27-31; Yowan 19:2-3)*

¹⁶ Di tooltool ke patokongo tikaua Yesu a tilo koongoo lono ke rumu ke Pailot. Motong la tikiu di diedi tooltool ke patokongo ngan a di le imot timan.

¹⁷ Motong la tisousouu ye sousoungu yo kooroonoo dook mata i,* inbe tikaua ooro yo dongana iso in a titali, motong la titaru lo Yesu kutono.

¹⁸ Inbe tiwete panga nen, “Aa, tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, kemai dook!”

¹⁹ Motong la tikaua toto atu a tirauraua kutono ye, inbe tikorokoronaii. Motong la tigun turudi a tiyei tomonai dawa ben bet tiyitmak ene nga.

²⁰ Ngan tipalele sere ye a imot, motong la tidudu sousoungu tani yo kooroonoo dook mata i, inbe tisousouu ye sousoungu ki ye taunu mulu. Motong la tikauu a tila bet la tipatota lo kai palasingi kaini.

*Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini
(Matiu 27:32-44; Luka 23:26-43; Yowan 19:17-27)*

²¹ Tikaua Yesu a tila le la titauaraia Simon ke malala mai Sairini yo Aleksanda ye Rupus tamadi i. Ye in ipa ke ni san a iman a bet ilo pang koongoo lono ke malala mai tani in. Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tiparama a tiwete le koodi mede ye betanga panga bet ilono Yesu a isolo kai palasingi ki pa.

* **15:17** Ngan mala yo kooroonoo dook mata i, in dawa ben pururu bolana.

²² Inbe di tooltool ke patokongo tina, ngan tipawewe Yesu a tilo pang ye ni yo tiwete ene ye Golgata i. (Ngan betanga yo Golgata in punu ben, Tool Kutono Ruruana).

²³ Tilo, motong la tipargarungnai ooro wain surunu in ilo ye bar, inbe tikauu pang Yesu a bet iyin. Bong lono panga tiap le isukraii.

²⁴ Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini, inbe tikap sousoungu le so ki a bet timalimi di tapdi ye. Le nga titoo moomoo kidi a tikatte madamada bet ole tipusye sima tooltool yo bet tikap so tina ngan atu atu pang di nga.

²⁵ Le ye ke matana limi be pai la tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini ye i.

²⁶ Motong la tiwodo betanga tina yo tikadoni ye a le tirauu, ngan nen: **TOOL KUTO MAI YO MATAN KALA DI YUDA LE IMOT I.**

²⁷⁻²⁸ Inbe ye kene tani yo tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini ye in nga, ngan le tipatoto di tooltool ru ke pinnau lapau. Le atu inepe ke Yesu bene oonoo, inbe san ke bene ngas.†

²⁹ Ngan di tooltool tina yo tipa a tila be timan nga, ngan matadi gaga pang ye a tikilkiloi. Inbe tikan paseme, a tiyei ne, “Ai! In ong tool tani yo kuwete bet ole kusaua bareme mai ke sungunu, lo ngan bet kupatokode mulu ye ke tol leu i, too?”

† **15:27-28** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen, bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 27 le 28 nga. Ngan betanga tani in nen: *Ngan nen le betanga yo tiwodo ilo ye Rau ke Maro nga, ngan kanono pombe moolmool. Ngan betanga tani in nen, “Di tooltool ole tikamata dawa ben ye in tool dook tiap atu.”* Esai (Aisaia) 53:12.

³⁰ Bet nen ngan ong taum kulonong a kugege kai palasingi in a kusi tana, e too.”

³¹ Inbe gaongo leu ye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan di lapau di tapdi tiwetewete a tiyei sere ye Yesu. Inbe tiyei ne, “Kakamata, kanakana ngan ilon di tooltool kapala, bong nga gelei a le ye taunu iloni tiap nga?”

³² Iwete bet ye in Kirisi, tool yo Maro ipootoo bet si ipamulu di tooltool ki i, inbe tool kuto mai yo matan kala di Isrel le imot i, too? Kumata bet igege kai palasingi ni a isi tana dookoot nga, ngan la bet takamata, ngan tatara lodo medana ye nga.” Inbe di tooltool ru tina yo tipatoto di lo kai palasingi kaini potai pang ye Yesu nga, ngan di lapau tikan paseme Yesu.

Yesu Imata

(Matiu 27:45-56; Luka 23:44-49; Yowan 19:28-30)

³³ Kemai ye ke matana sangaul be ru, ngan todo iduku tana mai i le imot, a iken nen le du rrai ye so ben ke matana tol.

³⁴ Motong la ye ke matana tol nga, ngan Yesu koonoo le mai nen, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Ngan betanga tina ngan lono ki nen, “Maro kiau, Maro kiau, nga gelei a le kugegau nga?”

³⁵ Ye kene tani in di tooltool pattu yo tikododo potai ye nga, ngan tilongo tina yo iwete nen nga, le nga tiyei ne, “Ai, kalonga lapau, ngo koonoo pang Iliia.”

³⁶ Motong la tool atu idada la ikaua so ben pun-pun a isilia du ye ooroo wain surunu yo malingene in lono, inbe isuiu ye piu kaini a isulmaii lo pang

Yesu koonoo a bet iyinu. Inbe iwete nen, “Oi, tagege si inepe a takamata toka. Ole Ilia si iloni a iyunu ye kai palasingi ni a isi tana, too tiap?”

³⁷ Motong la Yesu koonoo le somai, inbe imaroon pattu leu le tina imata yege.

³⁸ Ngan nen le mala matolene yo tituka bareme mai ke sungunu lono i, in imassarak ke ete a ipa so le idu lopo le iyei paru.

³⁹ Inbe ye kene tani in tool kuto mai yo matan kala di tooltool ke patokongo i, in ikododo dama ke Yesu. Nen le ilongo tina yo Yesu koonoo le mai nga, inbe ikamata so tina yo Yesu iyei motong imata nga, le nga iyei ne, “Ona, moolmool sa, tool i Maro Natunu!”

⁴⁰ Ngan di garup pattu ngan tikodo ben manga mooloo kasin, inbe tikamata so yo pombe pang ye Yesu nga. Ngan le di garup tina, ngan atu in ene Madia ke malala Makdala, inbe san in Madia yo Yemis kase in iye Yoses tinadi i, inbe garup san in Salume.

⁴¹ Di ngan, ye kene yo Yesu inepe Galili ye in nga, ngan titoo a tiloni. Inbe di garup yo titoo a tiye tilo pang Yerusalem nga, ngan alunu kaiye la tinepe lapau nga.

*Titara Yesu Bobono Lo Agoro
Yo Ke Tarungu Di Matenge I, In Lono
(Matiu 27:57-61; Luka 23:50-56; Yowan 19:38-42)*

⁴² Ye kene tani in lal ke parenge, yesoo mongmongini ki ngan ole tilo ye lal kidi Yuda ke sungunu. Le nga tinepe a du rrai,

⁴³ motong la Yosep ke malala mai Arimatia i, in lono atu bet ikaua Yesu bobono. Ngan Yosep

tani in di tooltool alunu tiyitmaka ene, inbe ye in inepe ye budanga ke di tooltool kuto maimai ke karatanga betanga kidi Yuda. Inbe ye taunu in inam bet ikamata dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in pombe mallangana. Le nga itattadai tiap, bong ipa so le lo ikodo dama ke Pailot, a itoru bet ikaua Yesu bobono.

⁴⁴ Ngan ye kene yo Pailot ilongo betanga ben Yesu imata koot nga, ngan le itakrai. Motong la ikiui tool kuto mai yo matan kala di tooltool ke patokongo in man itoru nen, “Ai, kuwete, Yesu tani in imata koot, too tiap?”

⁴⁵ Ngan tool kuto mai tani in iyei ne, “Imata oo.” Motong la Pailot imalum pang Yosep bet la ikaua Yesu bobono nga.

⁴⁶ Le nga Yosep la iyimi mala kookoonoo a ikap a ila, motong la iyunu Yesu bobono a iyiti du tana. Inbe ipiuu ye mala tani le dook mata, motong la ikauu la itaru ye agoro ke tarungu di matenge yo tikeli sakar madini i, in lono. Inbe itapulu pat somai atu la ikatkala agoro tani in koonoo ye.

⁴⁷ Ngan Madia tani ke malala Makdala i, in iye Madia san yo Yoses tinana i, ngan tiye di tinepe lapau le tikamata ni tani yo titara Yesu bobono ye i.

16

Yesu Imadit Mulu Ye Ni Ke Matenge

(Matiu 28:1-8; Luka 24:1-12; Yowan 20:1-10)

¹ Tinepe ye lal kidi Yuda ke sungunu tani in a imot, motong la Madia ke malala Makdala in iye Madia san yo Yemis tinana i, inbe Salume, ngan

tiyimi kai surunu yo kini ki dook mata nga bet la tisalini Yesu bobono ye.

² Motong la muntu bongmai koot ye ke yo Sande in nga, ngan ke ipiti matana tiao, inbe di tol timadit a bet tila pang ye agoro tani yo titara Yesu bobono ye i.

³ Tipa a tila ngan di tapdi tiwetewete nen, “Ai, ole sei tool bet ipulu pat a ikoo ye agoro koonoo paidi i?”

⁴ Bong ngan ye kene yo bet matadi gaga ye in nga, ngan tikamata pat somai tani in tipulu a ikoo ye agoro koonoo oo.

⁵ Le nga tidewe a bet tilo pang agoro tani in lono, ngan tikamata tamoto koskos atu in iwur ke bedi oonoo. Inbe isousou ye sousoungu kookoonoo mooloonoo. Ngan tikamata le nga titattadai.

⁶ Motong la tool tani in iwete pang di nen, “Ken katattadai be! Au i lok galanga bet ang ngan kaman bet man kasere Yesu ke Nasaret yo tipatota lo kai palasingi kaini a imata i. Bong ye in inepe ni tiap. Ye in imadit mulu ye ni ke matenge oo. Le kaman man kakamata ni yo titara bobono ye i.

⁷ Bong kakamata nene, lo ngan bet kamulu a kala la kakaua bingi pang di galiunu, inbe Pita lapau. Ngan kawete pang di nen, ‘Yesu imugu a ila pang Galili oo. Le katoo a kala ngan la bet la kakamata nango, ben tina yo mugu ngan iwete pang nga.’ ”

⁸ Tina yo ngan le di garup tina ngan titattadai a titangarur le dook tiap yege, inbe tipas a tidu tana le tina tidada a tigege agoro tani in a tila. Ngan le

tiwete toko pang tool siap, bong tipa so a tila, yesoo titattadai.*

*Yesu Pombe Pang Ye Madia Yo Ke Makdala I
(Matiu 28:9-10; Yowan 20:11-18)*

⁹ Ye Sande muntu yege ngan Yesu imadit mulu ye ni ke matenge, inbe la pombe pang ye Madia ke Makdala in mugu. Ngan ye in mugu ngan Yesu inganga di so sidi limi be ru ye.

¹⁰ Motong la Madia tani in ila bet la iwete pang di tooltool tina yo tiye Yesu tipa nga. Ngan di ngan lodi madoko a nga titangtang ye.

¹¹ Ila le la iwete pang di bet Yesu imagur mulu le ikamata ye matana, bong ngan titara lodi medana ye betanga ki tiap.

*Yesu Pombe Pang Ye Di Galiunu Ru
(Luka 24:13-35)*

¹² Madia iwete pang di nen a imot, motong la Yesu di galiunu ru tigege malala mai inbe tipa a tila, motong la Yesu pombe pang ye di. Bong ngan tikilala tarrai tiap, yesoo matan palele mulu le dawa ben mugu nga tiap.

¹³ Motong la yeru timulu la tiwete pang di diedi kapala, bong ngan di diedi tina ngan titara lodi medana ye betanga kidi yeru tiap lapau.

¹⁴ Le ye kene san, ngan di galiunu tina yo sangaul be atu nga, ngan tigaua a tikanen so, inbe Yesu ipa le lo pombe pang ye di. Ngan le ipasak

* **16:8** Di tooltool alunu yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar bet betanga yo Yowan iwodo ngan imot ye arono limi be tol. Bong ngan di tooltool kapala tiseke betanga yo ke bingi dook mata ke Maka i. Ngan betanga tina ngan la dookoot ngan iken ye arono limi be pai le ilo ye arono sangaul ru nga.

pang di, yesoo di tooltool tikamata yo imadit mulu nga le la tiwete pang di, bong ngan kutodi imede mata le lodi bet titara lodi medana ye betanga kidi tiap.

¹⁵ Motong la iwete pang di nen, “Nga ole kala kapa ye ni mai i le imot, inbe kawetewete bingi dook mata kiau pang di tooltool nga le imot.

¹⁶ Ngan nen le kumata sei tool bet itara lono medana ye a karriuu nga, ngan Maro ole ikauu a ipamule ye so dook tiap yo bet igarungu i. Bong kumata sei tool bet itara lono medana ye tiap nga, ngan Maro ole ipaposi ye dada dook tiap ki yo iyeei i, a bet nen ngan iyemenaii ye.

¹⁷ E di tooltool yo titara lodi medana ye bingi dook mata kiau nga, ngan ole akap gurana pang di bet tiyei mos ye. Le ye gurana ke au ek, ngan ole tinganga di so sidi ye di tooltool, inbe ole tiwetewete ye di malala malala koodi.

¹⁸ Inbe kumata le bet tikaua moto dook tiap ye bedi, too tiyin ran yo tigarung ye bar dook tiap nga, ngan o ke bet igarung di tiap yege. Inbe kumata le bet titaloko bedi lo di tooltool yo mata-matenge ikap di ngan podi, inbe tipatarau pang Maro bet ilon di nga, ngan ole tinidi dook mata mulu.”

*Yesu Ilo Pang Malala Ke Maro
(Luka 24:50-53; Aposol 1:9-11)*

¹⁹ Tool Mai Yesu iwete pang di nen a imot, motong la Maro ikauu a ipamule a ilo pang ye malala ki nga, ngan le lo iwur ye bene oonoo.

²⁰ Motong la di galiunu tina ngan tila la tiwetewete bingi dook mata ki ye ni mai i le imot

nga. Ngan le Tool Mai Yesu inepe ye di a ilon di ye urata kidi, inbe ipamede di le tiyei mos matana matana a bet nen ngan di tooltool tikamata ngan lodi galanga ben betanga kidi tina ngan mool-mool.

Rau Ke Maro
The New Testament in the Arop dialect of the
Arop-Lokep language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Arop-Lokep long
Niugini

copyright © 2022 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Arop-Lokep

Dialect: Arop

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-03-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 20 Mar 2025

6d295e13-7d74-5276-9c6d-7f0499d3adf2